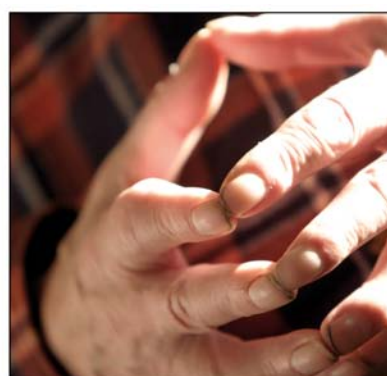
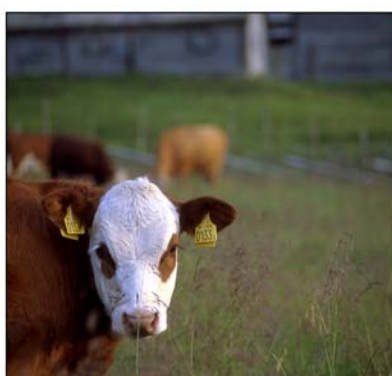

Samlad tillsynsrapport

**Krokoms
kommun**

2007

**Länsstyrelsen
Jämtlands län**

TITEL: Tillsynsrapport – Krokoms kommun
Länsstyrelsen Jämtlands län
Oktober 2007

OMSLAG: Inga Björk, Tina Stafrén och Fredrik Herrlander.

TEXT: Länsstyrelsen Jämtlands län.

UTGÅVA: 50 exemplar.

Förord

Länsstyrelserna har ett omfattande tillsynsuppdrag. En väsentlig del av dessa uppdrag berör kommunernas och deras verksamhet. Inför 2007 har länsstyrelsen gjort ett försök till en mer samlad tillsyn i två kommuner. Syftet är att få en mer samlad bedömning av de berörda verksamheterna i kommunen. Det är vår förhoppning att den är till nytta för kommunen och dess nämnder och förvaltningar.

För länsstyrelsen är det mycket värdefullt att få denna belysning i ett sammanhang och vi hoppas att det kan leda till bra diskussioner om arbetsmetoder, förbättringar och resursfrågor.

Uno Svaleryd
Länsråd

Innehållsförteckning

UPPFÖLJNING OCH UTVÄRDERING AV KROKOMS KOMMUNS OPERATIVA TILLSYN ENLIGT MILJÖBALKEN	7
Bakgrund.....	7
Metodik och genomförande.....	7
Närvarande vid tillsynsbesöket.....	7
Länsstyrelsens bedömning	7
Behovsutredning och objektsregister	8
Resurser och kompetens för den operativa tillsynen.....	8
Tillsynsplan.....	8
Avgifter för operativ tillsyn	9
Sanktioner och överträdelser	9
Rättstillämpning	9
Tillsynsorganisationen	9
Miljökvalitetsmål.....	10
Tillsynsvägledning	10
SAMORDNAD REVISION AV KROKOMS KOMMUNS LIVSMEDELS- OCH DJURSKYDDSKONTROLL	11
Bakgrund.....	11
Lagstöd.....	12
Uppföljning av tidigare inspektioner	12
Underlag för Länsstyrelsens slutsatser	12
Slutsatser och omdömen	13
Rekommendationer.....	14
Handlingsplan	14
REDOVISNING AV SPECIFIKA UPPGIFTER OM LIVSMEDELSKONTROLLEN I KROKOMS KOMMUN	15
Behovsinventering.....	15
Tillsynsplanering	15
Resurser och kompetens	15
Rapportering	16
Kontrollarbetet	16
Länsstyrelsens synpunkter på granskade ärenden	16
REDOVISNING AV SPECIFIKA UPPGIFTER OM DJURSKYDDSKONTROLLEN I KROKOMS KOMMUN	17
Behovsinventering.....	17
Tillsynsplanering	17
Resurser och kompetens	17
Rapportering	17
Kontrollarbetet	18
Länsstyrelsens synpunkter på granskade ärenden	19
LÄNSSTYRELSENS TILLSYN ENLIGT PLAN- OCH BYGGLAGEN I KROKOMS KOMMUN	20
Bakgrund.....	20
Tillsynen över plan- och byggnadsväsendet i kommunen	20
Länsstyrelsens bedömning	21

TILLSYN AV PLANERING OCH BYGGANDE MED FOKUS PÅ NATURVÅRD, STRANDSKYDD OCH FORNLÄMNINGAR.....	22
Plan- och byggverksamhet.....	22
Problem och förslag	23
Strandskydd	23
Bilaga: Tillsyn enligt länsstyrelsens regleringsbrev 2007.....	24
TILLSYN AV ÖVERFÖRMYNDARNÄMNDEN.....	25
Länsstyrelsen tar med sex akter för granskning.....	27
Sammanfattning av synpunkter efter genomgång av medtagna akter.....	29
TILLSYN AV SOCIALNÄMNDENS ÄLDREOMSORG (ÄRENDE 1)	30
Beslut	30
Ärendet	30
Resultat av tillsynen	30
Länsstyrelsens bedömning	31
TILLSYN AV SOCIALNÄMNDENS ÄLDREOMSORG (ÄRENDE 2)	32
Beslut	32
Ärendet	32
Resultat av tillsynen	32
Länsstyrelsens bedömning	33
TILLSYN AV SOCIALNÄMNDENS INDIVID- OCH FAMILJEOMSORG.....	34
Beslut	34
Länsstyrelsens tillvägagångssätt	34
Resultatet av tillsynen.....	35
Kommunens övergripande planering.....	35
Barnperspektivet	35
Samverkan	36
Planering	36
Kvalitetssystem	36
Granskning av anmälningar om barn som far illa	38
Länsstyrelsens bedömning	38
Granskning av barnavårdsutredningar	39
Länsstyrelsens bedömning	40
Granskning av familjehemsärenden.....	41
Länsstyrelsens bedömning	42
TILLSYN ENLIGT ALKOHOLLAGEN OCH TOBAKSLAGEN	44
Socialnämnden ansvarar för alkohol- och tobaksärendena.....	44
Projektet Ansvarsfull alkoholserving.....	44
Tillsyn	44
Aktgranskning	45
Nässkottsgruppen – Dansgala 5 maj, 2007.....	46
Länsstyrelsens bedömning	46

Uppföljning och utvärdering av Krokoms kommuns operativa tillsyn enligt miljöbalken

BAKGRUND

Inom ramen för den regionala tillsynsvägledningen genomförde Länsstyrelsen vid besök den 12 juni 2007 en uppföljning och utvärdering av Krokoms kommuns operativa tillsyn enligt miljöbalken.

Syftet med besöket och utvärderingen var att Länsstyrelsen skulle få en uppfattning om kommunen via miljötillsynen bidragit till att säkerställa syftet med miljöbalken. Utvärderingen var också ett led i att utveckla och främja tillsynsarbetet.

Länsstyrelsens utvärdering grundas på frågor kring administrativa underlag som behovsutredning, objektsregister, tillsynsplan, samt resurser, kompetens, beslutsordning för handläggning, avgiftsfinansiering, sanktioner och organisation. Bedömningsgrunder för utvärderingen finns i kommunallagen, förvaltningslagen, miljöbalken med dess förarbeten samt förordningen om tillsyn enligt miljöbalken.

METODIK OCH GENOMFÖRANDE

Uppföljning genomfördes på plats i kommunens förvaltningshus. Besöket hade föregåtts av att ett frågeformulär hade skickats ut till förvaltningen cirka fyra månader före besöket. Länsstyrelsen begärde att formuläret skriftligen skulle besvaras. Svaren anger hur kommunen hanterar myndighetens åligganden enligt miljöbalken. Länsstyrelsens föregående uppföljnings- och utvärderingsrapport från 2005 utgjorde utgångspunkten för årets uppföljning av miljöbalkstillsynen.

NÄRVARANDE VID TILLSYNSBESÖKET

Krokoms kommun: Göte Swén, ordförande Myndighetsnämnden, Nils Jonsson, ordförande Samhällsbyggnadsnämnden, Mi Bringsaas, vice ordförande Samhällsbyggnadsnämnden, Kenneth Karlsson, samhällsbyggnadschef, Siv Gahlin, administrativ chef, Jan Olofsson, miljösamordnare, Anna Holmér, miljö- och hälsoskyddsinspektör, Nils-Erik Werner, miljö- och hälsoskyddsinspektör, Kommunstyrelsen.

Länsstyrelsen: Anders Klang, miljömålshandläggare, Monica Eurenus, miljöskyddshandläggare, Catharina Ekelund, avdelningschef Miljö- och Fiske.

LÄNSSTYRELSENS BEDÖMNING

Länsstyrelsen noterar att kommunen sedan senaste uppföljningsbesöket år 2005 till viss del reviderat sina administrativa underlag för operativ tillsyn. Kommunen har för närvarande två parallella tillsynsorganisationer vilket skapar en onödig administration och en otydlighet i strukturen hos den icke insatte. Samordningen mellan avdelningarna vad gäller de administrativa underlagen och planeringen kan förbättras. Även bedömningar och beräkningar som ligger till grund för underlagen måste bättre synkroniseras. Länsstyrelsen kan med tillfredsställelse konstatera att kommunen har långt framskridna och förankrade planer om förändring av sin nämnds- och förvaltningsorganisation med syfte att skapa en tydligare struktur för ledarskap och politisk styrning. Den föreslagna organisationen uppfyller också kommunallagens och miljöbalkens krav på en myndighetsorganisation som säkerställer objektiviteten i rättstillämpningen.

Länsstyrelsen anser att kommunens arbete och insatser för att uppfylla myndighetens åligganden enligt gällande lagstiftningar har utvecklats i positiv riktning men att en del ännu återstår och att det behövs ytterligare personella resurser för att uppfylla miljöbalkens syfte.

BEHOVSUTREDNING OCH OBJEKTSREGISTER

Sedan år 2003 har kommunen en behovsutredning som regelbundet uppdateras. Kommunen upprättar sedan år 2005 två utredningar. Den ena täcker tillsyn över kommunala verksamheter den andra utredningen täcker tillsyn över objekt som saknar kommunal anknytning. Båda utredningarna, som anges spegla det reella resursbehovet, beslutas av Myndighetsnämnden. Nämnden förankrar och äskar medel för resursbehoven hos Kommunstyrelsen. Sammantaget anger kommunen en resursbrist om 0,5 – 0,7 årsarbetskrafter för operativ tillsyn enligt miljöbalken. Olika uppfattningar råder dock om hur stor denna resursbrist egentligen är och om den sammanställda beräkningen mellan de båda utredningarna verkligen stämmer.

Kommunen medger att befintligt tillsynsobjektsregister har vissa smärre ofullständigheter. Störst är svårigheten att ha full kännedom om mindre (u-) miljöfarliga verksamheter. Kommunen har registrerat 2615 (243 + 2372) fasta miljöskyddsobjekt och 244 (55 + 189) fasta hälsoskyddsobjekt. Till detta antal ska läggas cirka 3150 enskilda avloppsanläggningar och drygt 250 anmälda värmepumpsanläggningar.

Länsstyrelsen bedömer, vad gäller de administrativa underlagen, att kommunen i stort lever upp till myndighetens åligganden enligt 7 § förordningen (1998:900) om tillsyn enligt miljöbalken. Kommunen bör fortsättningsvis årligen uppdatera behovsutredningen och fortsätta arbetet med att komplettera verksamhetsregistret. Länsstyrelsen ser det också som angeläget att behovsutredningen regelbundet görs politiskt känd så att erforderliga resurser ska kunna beslutas och tillskjutas verksamheten. Länsstyrelsen noterar att bedömningskillnad föreligger i underlagen mellan avdelningarna vid beräkning av resursbehovet. Exempelvis anger Samhällsbyggnadsavdelningen att en heltidsanställning motsvarar 2000 årsarbetstimmar medan Administrativa avdelningen anger 1300 årsarbetstimmar. Vidare bör avstämning och kontrollräkning mellan avdelningarnas behovsutredningar göras för att kommunen ska ges en enhetlig och korrekt bild över det reella resursbehovet för operativ tillsyn enligt miljöbalken.

RESURSER OCH KOMPETENS FÖR DEN OPERATIVA TILLSYVEN

För tillsynen bedömer kommunen att tillräcklig kompetens finns för myndighetsutövningen men inte tillräckligt med resurser. Kompetensutvecklingsplaner för avdelningarnas personal finns delvis upprättade i dagsläget. Ingen personal nekas att genomgå utbildning som anses behövlig för utövandet av myndighetsuppdraget. Samverkan om miljö- och hälsoskyddstillsyn och ärendehandläggning med andra kommuner sker för närvarande inte.

Länsstyrelsen bedömer att avdelningens nuvarande personella resurser inte är tillräckliga för att uppfylla det tillsynsansvar som följer enligt miljöbalken. Länsstyrelsen vill uppmärksamma kommunen om att se över personalsituationen i syfte att skapa en bättre balans mellan antalet tillsynsobjekt, arbetsuppgifter och antalet tillgängliga personella resurser på ett sätt som främjar den operativa tillsynen.

Kompetenshöjningen gagnar såväl det operativa tillsynsarbetet som rättssäkerheten och är även motiverad av arbetsmiljöskäl. Länsstyrelsen vill vidare varna för att med otillräckliga resurser finns en risk att personal själv avstår från att ta initiativ till fortbildning för att den vardagliga arbetsbördan är stor.

TILLSYNSPLAN

Två tillsynsplaner finns som inte är samordnade men en viss planering av tillsyn görs ändå mellan avdelningarna. Kommunen bedriver sin operativa tillsyn till största delen genom handläggning av inkommande ärenden exempelvis ansökningsärenden och anmälningar om brister. Någon planerad operativ tillsyn på kommunala miljö- och hälsoskyddsobjekt kommer inte att ske under år 2007. På icke kommunala fasta miljötillsynsobjekt planeras operativ tillsyn på 22 objekt av totalt 2372 objekt. Tillsyn inom hälsoskyddet är under år 2007 en prioriterad verksamhet. Kommunen avser att

genomföra tillsyn på nästan hälften av sina totalt 189 fasta hälsoskyddsobjekt. Myndighetsnämnden beslutar årligen om vilken myndighetstillsyn som ska genomföras. Någon ansökan om övertagande av miljötillsyn för B-anläggningar kommer inte att ske. Kommunen anser att de först måste klara av och nå upp till kraven för sin egen tillsyn innan någon ansökan om ytterligare tillsyn kan bli aktuell.

Länsstyrelsen ser det som angeläget att det bör framgå, av tillsynsplanens beslut vilka operativa tillsynsuppgifter som prioriterats och vilka uppgifter som eventuellt inte prioriteras.

Länsstyrelsen noterar att kontrollerande insatserna överväger de förebyggande tillsynsinsatserna. Likaså har inkommande ärenden högre prioritet än regelbunden planerad tillsyn vilket på sikt kan urholka erfarenhetskunskaperna om objekten.

AVGIFTER FÖR OPERATIV TILLSYN

Kommunen tar in cirka 100 000 kronor i årliga fasta tillsynsavgifter inom miljöbalkens område för sina C-objekt. Kostnadstäckningen för miljöskyddstillsyn (C-ärenden) uppgår till cirka 40 procent. För hälsoskyddet är kostnadstäckningen lägre. Timavgift med årlig indexuppräknig för miljöbalkstillsyn uppgår för närvarande till 661 kronor. Kommunen anser att det inte är möjligt att uppnå full kostnadstäckning för allt myndighetsarbete.

Länsstyrelsen rekommenderar kommunen att göra en översyn av taxan så att täckningsgraden kan ökas och därmed i större utsträckning täcka kommunens kostnader för tillsynen. Genom ökad självkostnad skapar kommunen en förutsättning att utöva regelbunden operativ tillsyn som uppfyller de krav och förväntningar som miljöbalken ger uttryck för. Ökad samverkan med andra kommuner är ytterligare ett argument för översyn av avgifterna.

SANKTIONER OCH ÖVERTRÄDELSE

Det framgår inte av kommunens delegationsordning hur ärendehandläggningen ska ske vid misstanke om miljöbrott. Här bedömer kommunen att den arbetsuppgiften är ren verkställighet och behöver därför inte vara föremål för delegation. Utdömmande av miljöstraffavgift är delegerat upp till nivån om 25 000 kronor. Totalt har nio miljöstraffärenden under åren 2004-2006 överlämnats till polismyndigheten. Under motsvarande period har kommunen inte i något ärende utdömt miljöstraffavgift.

Länsstyrelsen konstaterar att kommunen hanterar straffformerna i lagstiftningen på ett korrekt sätt.

RÄTTSTILLÄMPNING

Kommunen har god ordning på diarieföring av inkommande ärenden. Myndighetsförelägganden och beslut kommuniceras i enlighet med kraven i förvaltningslagen.

Länsstyrelsen vill rekommendera kommunen att regelbundet ta del av kraven i kommunallagen, förvaltningslagen och viteslagen med flera förvaltningsrättsliga lagar vilka ur rättsäkerhetssynpunkt är viktiga lagstiftningar för en myndighet att hålla sig ajour med. Länsstyrelsen anser att samtliga personal ska ha goda förvaltningsrättsliga kunskaper.

TILLSYNSORGANISATIONEN

Kommunen har sedan år 2005 för att undvika jävsproblematik en organisation med två parallella miljötillsynsverksamheter. En helt ny organisation kan dock bli aktuell från och med den 1 januari 2008 om fullmäktige i mitten av juni fattar beslut.

Länsstyrelsen vill uppmärksamma kommunen om sårbarheten i nuvarande dubbla tillsynsorganisation vilken på sikt kan påverka den samlade kunskapen om kommunens tillsynsobjekt. Vidare finns risk för att i handläggningen utveckla olika synsätt i

rättillämpningen vilket inte gagnar effektivitet i ärendehandläggning vilket är en skyldighet enligt förvaltningslagen.

Länsstyrelsen ser mycket positivt på kommunens ambitioner att hålla isär tillsyn över kommunala verksamheter från verksamheter kommunen själv bedriver exempelvis VA-verksamhet, renhållning, fastighetsförvaltning, omsorg utbildning. Tillsynens syfte är att garantera en opartisk och självständig rättstillämpning utan risk för olika jävsituationer. Länsstyrelsen ser också mycket positivt på kommunens förslag till en helt ny organisation på förvaltnings- och nämndsnivå. Förslaget, som Länsstyrelsen bedömer det, ligger helt i linje med kommunallagens och miljöbalkens synsätt för lämplig organisation av myndighetsfrågor. Genom förslaget säkerställer kommunen objektiviteten och undanröjer risk för olika jävsituationer.

MILJÖKVALITETSMÅL

Kommunfullmäktige kommer i juni att besluta om ett uppdrag till alla verksamheter inom kommunen att inom sina respektive verksamheter konkretisera relevanta miljömålsåtgärder.

Länsstyrelsen noterar att de nationella och regionala miljö kvalitetsmålen ännu inte fått genomslag i kommunens tillsynsplanering vilket Länsstyrelsen rekommenderar kommunen att låta göra i ökad utsträckning. Kommunen har inte heller hunnit bryta ned de regionala miljömålen till lokala miljömål. Länsstyrelsen konstaterar att miljö kvalitetsmålen inte i någon större utsträckning är styrande i beslut som rör miljö-hälsoskydd. Miljö kvalitetsmålen kan dessutom vara och bli mer politiskt kända.

TILLSYNSVÄGLEDNING

Kommunen anser att PIK-projekten – Projekt Inriktad Kontroll – är ett bra sätt att samordna den operativa tillsynen på. Länsstyrelsens uppgift kan även vara att anordna utbildningar om till exempel rättstillämpningar, domfall, nya lagar och förordningar. Även rådgivning i enskilda ärenden önskas. Träffar och möten där inspektörer och politiker har möjligheter till erfarenhetsutbyten är ännu ett önskemål. Kommunen ser också positivt på Länsstyrelsens tillsynsvägledningsbesök.

Catharina Ekelund
avdelningschef, Miljö- och fiske

Anders Klang
miljömålshandläggare

Monica Eurenus
miljöskyddshandläggare

Samordnad revision av Krokoms kommuns livsmedels- och djurskyddskontroll

Den 10 maj 2007 besökte Länsstyrelsen Krokoms kommun för att utvärdera kommunens offentliga kontroll och övriga tillsynsverksamhet enligt livsmedelslagen, djurskyddslagen och tillämpliga EG-förordningar. Kontrollen av dricksvatten har inte utvärderats.

Krokoms kommun: Göte W Swén, ordförande i Myndighetsnämnden och vice ordförande i kommunstyrelsen, Siv Gahlin, administrativ chef, Kenneth Karlsson, samhällsbyggnadschef, Jan Olofsson, miljösamordnare, Nils-Erik Werner, miljö- och hälsoskyddsinspektör vid kommunstyrelsens administrativa avdelning och Jon Engström, miljöinspektör.

Länsstyrelsen: Anders Norling, länsveterinär, Åsa Regnander-Dahl, biträdande länsveterinär.

Livsmedelsverket: Inger Wikström, veterinärspektör.

Länsstyrelsen redovisar med denna rapport sina iakttagelser och sina omdömen om kommunens rubricerade kontrollverksamheter.

BAKGRUND

Livsmedelsverket har tidigare haft till uppgift att kontrollera hur kommunernas livsmedelskontroll bedrivs medan Länsstyrelsen har haft motsvarande ansvar för djurskyddskontrollen. Genom regleringsbrevet för 2007 har Länsstyrelsens uppdrag utökats till att omfatta även kommunernas livsmedelskontroll. Denna revision är också en del av en samordnad granskning av Krokoms kommun inom samtliga verksamheter där Länsstyrelsen har ett överordnat ansvar.

Som en följd av ny lagstiftning inom EU på området livsmedelssäkerhet ska kommunernas verksamhet revideras det vill säga systematiskt och oberoende undersökas för att avgöra om verksamheter och resultat överensstämmer med planerade åtgärder och om åtgärderna har genomförts på ett effektivt sätt och är lämpliga för att nå målen.

Målet för kontrollverksamheten har formulerats i Sveriges fleråriga kontrollplan för livsmedelskedjan:

Konsumenterna har trygga livsmedel, förtroende för kontrollverksamheten och en god grund för val av produkt. Intressenterna har tilltro till kontrollen. De ansvariga myndigheterna samverkar, kontrollen är riskbaserad, rättssäker, effektiv och ändamålsenlig.

Syftet med dessa övergripande och visionära mål är att den offentliga kontrollen inom livsmedel, foder, djurhälsa, djurskydd och växtskydd ska utföras i samverkan. Länsstyrelsen har därför valt att granska kommunernas livsmedelskontroll och djurskyddskontroll vid samma tillfälle och avge ett sammantaget omdöme.

LAGSTÖD

Revisionen har utförts i enlighet med Kommissionens beslut 2006/677/EG och med stöd av livsmedelslagen (2006:804), djurskyddslagen (1988:534) och föreskrifter meddelade med stöd av lagarna, Europaparlamentets och rådets förordningar (EG) nummer 178/2002 och 882/2004, samt den nationella kontrollplanen *Sveriges fleråriga kontrollplan för livsmedelskedjan 2007-2009*.

UPPFÖLJNING AV TIDIGARE INSPEKTIONER

Livsmedelsverket, som tidigare ansvarat för att granska kommunernas livsmedelskontroll, besökte tillsammans med länsveterinären kommunen 2004. Länsstyrelsens senaste granskning av Krokoms kommuns djurskyddsarbete utfördes 2005, då i samverkan mellan länsveterinär och Länsstyrelsens miljövårdsenhet.

Livsmedelsverket noterade 2004 följande avvikelser i kommunens livsmedelskontroll:

- Genom tillfällig anställning av vikarie täcker personalresurserna nästan tillsynsbehovet för år 2004 enligt resursinventering. Tillsynsplaneringen sträcker sig dock inte längre fram i tiden än för innevarande år, och någon fortsättning av prioriteringen av livsmedelskontroll var ej planerad.
- Skrivna rutiner för att vidta korrigerande åtgärder för att komma till rätta med påvisade avvikelser under inspektionsarbetet saknas.

I en rapport efter besöket 2005 hade Länsstyrelsen följande synpunkt på djurskyddskontrollen:

- Otillräckliga personella resurser, 0,3 årsarbetskrafter, med för lite förebyggande djurskyddskontroller som följd.

Länsstyrelsen har också granskat uppgifterna i kommunens årsrapporter till Livsmedelsverket respektive Djurskyddsmyndigheten för åren 2005 och 2006. Länsstyrelsen konstaterar att kommunen under de senaste åren inte har haft tillräckliga resurser för att utföra det kontrollarbete, som den egna behovsinventeringen visat är nödvändig. Förhållandet gäller både för livsmedelskontrollen och för djurskyddskontrollen. Kommunen har haft resurser för mellan en tredjedel och hälften av behovet.

UNDERLAG FÖR LÄNSSTYRELSENS SLUTSATSER

Följande uppgifter framkom vid Länsstyrelsens besök den 10 maj i år och av dokument som kommunen tillhandahållit.

Kommunens organisation

Kommunen har två parallella tillsynsverksamheter för att undvika jävssituationer vid kontroll av kommunens egen verksamhet, till exempel kommunala storkök. Personal direkt underställd kommunstyrelsen ansvarar för tillsyn av kommunens egna verksamheter och Samhällsbyggnadsförvaltningen ansvarar för tillsynen över övriga objekt. Organisationen kommer att ändras så, att efter den 1 januari 2008 kommer myndighetsnämnden ha ansvaret för bygg- och miljöförvaltningen och all kontrollverksamhet medan Samhällsbyggnadsnämnden med sitt kansli blir huvudman för kommunal service inklusive vissa av myndighetsnämndens kontrollobjekt. Kommunstyrelsens miljö- och livsmedelsinspektör kan då överföras till myndighetsnämnden, som då också kommer att få budgetansvar för kontrollverksamheten.

Specifika uppgifter om livsmedelskontrollen

Med stöd av en checklista, som Livsmedelsverket använt på senare år vid sina kommuninspektioner, nedtecknade Länsstyrelsen utifrån kommunens svar de uppgifter, som redovisas enligt nedan. Länsstyrelsen valde ut och granskade akterna för två kontrollobjekt, en privat restaurang och ett kommunalt storkök.

Specifika uppgifter om djurskyddskontrollen

Utifrån bland annat Djurskyddsmyndighetens allmänna råd om tillsyn med mera, har Länsstyrelsen gjort en egen checklista för att sammanställa en relevant redovisning av kommunens djurskyddskontroll. Denna redovisas enligt nedan. Länsstyrelsen har valt ut och granskat tre ärendeakter.

SLUTSATSER OCH OMDÖMEN

Av genomgången med kommunens politiker och tjänstemän vid besöket och granskningen av de handlingar som presenterats har Länsstyrelsen dragit vissa slutsatser om hur Krokoms kommun uppfyller kraven som offentlig kontrollmyndighet inom livsmedels- och djurskyddsområdena.

Överensstämmelse med planerade åtgärder

Länsstyrelsen bedömer att Krokoms kommun har en tämligen god kännedom om vilka kontrollobjekt man har ansvar för och att kommunen gör en noggrann och detaljerad planering av verksamheten. Planen svarar dock inte mot det kända behovet utan endast mot givna resurser, som enligt den egna redovisningen är uppenbart otillräckliga. Planen för 2007 täcker endast cirka 38 procent av behovet när det gäller livsmedelskontroll och cirka 30 procent av behovet för djurskyddskontroll.

Av planen kan inte heller utläsas vilka verksamheter, som är avgiftsfinansierade. Livsmedelskontrollen ska vara avgiftsfinansierad, men uttaget av avgifter får inte vara större än vad kontrollen motiverar. Därför måste dessa uppgifter vara möjliga att följa upp. Den utförda kontrollverksamheten och övrig tillsyn följer ganska väl planen, även om det finns en viss diskrepans mellan ambition och resultat.

Sedan den aviserade organisationsförändringen genomförts bör kommunen ha en tillfredsställande koppling mellan myndighetsansvaret och kontrollen över resurser. Redan nu tar nämnden ansvar för prioriteringar vid resursbrist.

Genomförande

Länsstyrelsen konstaterar att kommunen, i stället för att planera en regelbunden riskbaserad kontrollverksamhet, genomför merparten av kontrollarbetet utifrån andras initiativ. Det kan röra sig om anmälningar om missförhållanden eller önskemål från verksamhetsutövare om tillstånd eller annat. Det är med andra ord i hög grad allmänheten som styr kontrollverksamheten i Krokoms kommun.

Länsstyrelsen kan se vissa behov av förbättrad ärendehandläggning inom såväl livsmedelskontrollen som djurskyddskontrollen även om Länsstyrelsen bedömer att kommunens inspektörer är kompetenta och engagerade inom sina sakområden.

Utifrån de granskade fallen anser Länsstyrelsen att kommunen bör förbättra kontrollen vid misstanke om avvikelse och uppföljningen av att påvisade brister åtgärdats samt kräva och dokumentera att villkoren uppfylls i samband med tillståndsärenden. Viktig information om huruvida besöket är föranmält eller oanmält bör ingå i dokumentationen. Handläggningsrutiner bör ses över från förvaltningsmässig synpunkt. Länsstyrelsen måste särskilt notera avvikelsen att påpekade brister vid Livsmedelsverkets normerande inspektion 2000 inte har följts upp mer kraftfullt.

Ändamålsenlighet utifrån målen

Krokoms kommun har länge haft och har alltjämt otillräckliga resurser för en regelbunden kontrollverksamhet av livsmedelssäkerhet och djurskydd. Inte heller planeras verksamheten mot bakgrund av en riskanalys på annat sätt än att anmälningsärenden har företräde. Den förebyggande kontrollen är otillräcklig.

Detta kan leda till att brister i livsmedelsföretag inte åtgärdas och att egenkontroll inte revideras samt att ingripanden med stöd av djurskyddslagen kommer först i sent skede när djur redan utsatts för lidande.

Sammanfattningsvis kan Krokoms kommun inte anses bedriva en ändamålsenlig livsmedels- och djurskyddskontroll.

REKOMMENDATIONER

Länsstyrelsen rekommenderar Myndighetsnämnden i Krokoms kommun att:

- Tillförsäkra sig tillräckliga resurser för att bedriva en förebyggande och riskbaserad livsmedels- och djurskyddskontroll, som svarar mot de beräknade behoven. Kommunen bör optimera uttaget av kontrollavgifter för att successivt bygga upp personella resurser.
- Vid planering av kontrollverksamheten särskilt ange vilken verksamhet, som är finansierad med kontrollavgifter. Planering av kontrollverksamhet bör också vara flerårig eftersom en riskbaserad kontroll medger flexibla intervaller.
- Utvärdera förvaltningens arbetsmetoder, handlägnings- och dokumentationsrutiner samt behov av kompetensutveckling för att, mot bakgrund av Länsstyrelsens slutsatser, vidareutveckla och upprätthålla en effektiv, rättssäker och uppföljningsbar myndighetsutövning inom livsmedels- och djurskyddsområdet.

HANDLINGSPLAN

Länsstyrelsen anmodar Myndighetsnämnden att redovisa en plan för de åtgärder nämnden avser att genomföra med anledning av Länsstyrelsens rekommendationer. Länsstyrelsen önskar ta del av en sådan plan före årets slut.

Anders Norling
länsveterinär

Åsa Regnander-Dahl
biträdande länsveterinär

Redovisning av specifika uppgifter om livsmedelskontrollen i Krokoms kommun

BEHOVSINVENTERING

Kommunen har god kännedom om antalet objekt inom livsmedelskontrollen, eftersom alla objekt är tillståndspliktiga eller skall registreras. I rapporten till Livsmedelsverket för 2006 har kommunen angett 119 kontrollobjekt, utöver dricksvattenanläggningar. Alla verksamheter har ännu inte fått nya godkännanden enligt de nya föreskrifterna och det kan också finnas ett antal nya verksamheter. Årets antal är ännu inte redovisat. Även om riksklassificeringen för alla företag inte är definitivt fastställd så har myndighetsnämnden beräknat behovet av kontrollinsatser utifrån kontrollbehovet i varje enskilt objekt.

TILLSYNSPLANERING

I kommunens tillsyns- och verksamhetsplan redovisas det antal årsarbetskrafter, som det finns behov av, planeras för och som använts för utförd tillsyn. Planen skiljer på tjänster för tillsyn, särskilda insatser och projekt samt tillsynsplanering och uppföljning med mera. Av detta går inte att utläsa omfånget på den offentliga kontroll, som enligt nuvarande lagstiftning skall vara avgiftsfinansierad. Oavsett detta redovisades ett sammanlagt behov för livsmedelskontroll under 2006 på 2,27 årsarbetskrafter. För det året planerades en resurs på 0,74 årsarbetskraft och det utfördes insatser motsvarande 0,65 årsarbetskraft. Det totala behovet för 2007 är angett till 1,42 årsarbetskraft, medan det planerats för 0,59 årsarbetskraft. Till detta skall läggas ett behov av 0,75 årsarbetskraft och planerad resurs på 0,24 årsarbetskraft för kommunstyrelsens livsmedelskontroll.

Tillsynsplanen utgår uppenbarligen från tilldelade resurser, som även för innevarande verksamhetsår inte uppgår till hälften av det beräknade behovet. Planen är inte riskbaserad och spänner inte över en längre tidsintervall än ett år i taget och den särskiljer alltså inte avgiftsfinansierad kontroll från skattefinansierad verksamhet. Tillsynsplanen beslutas av nämnden och den följs upp halvårsvis och kan revideras vid behov.

RESURSER OCH KOMPETENS

Hittills och för närvarande saknar myndighetsnämnden budget för verksamheten. Medel tilldelas av kommunfullmäktige efter äskanden. Nämnden prioriterar dock verksamheten efter de resurser, som tilldelas. På senare år har nämnden valt principen att prioritera miljötillsyn ett år och livsmedelskontroll ett annat och på samma sätt gjort periodiska satsningar på hälsoskydd och djurskydd. Nämnden har ansett att koncentration av insatserna har gynnat effekten. Denna princip kan inte anses överensstämma med principen för riskbaserat kontrollarbete.

Kommunen har beslutat att under 2007 endast debitera ut kontrollavgifter motsvarande halva den för respektive företag beräknade kontrolltiden. Orsaken är att man bedömer att man inte kommer att kunna bygga upp en tillräcklig kontrollkapacitet och därmed inte kan motivera full avgift. Även med det arbetssätt nämnden valt finns kontinuerligt en huvudansvarig inspektör för livsmedelskontrollen.

Inspektörerna styr själva sin fortbildning efter behov och tillgång. Nämnden har inte beslutat om något preciserat ekonomiskt utrymme för kompetensutveckling. Det har i praktiken inte varit något problem. I verksamhetsplanen har avsatts tid för fortbildning, för Jan Olofsson 150 timmar och för Nils-Erik Werner 80 timmar. Arbetsbelastning och tillfälligheter uppgavs snarare än brist på pengar vara begränsande för vilka kompetenshöjande verksamheter var och en utnyttjar. Centrala och regionala kurser och konferenser ordnade av Livsmedelsverket och Länsstyrelsen tar man som regel del av.

RAPPORTERING

Krokoms kommun har fullgjort årlig elektronisk rapportering av sin livsmedelskontroll direkt till Livsmedelsverket. Länsstyrelsen har inför denna revision tagit del av uppgifterna för 2005 och 2006. Rapporteringen överensstämmer med de upplysningar som lämnats vid vårt besök.

KONTROLLARBETET

Med de otillräckliga resurserna har inte Livsmedelsverkets tidigare rekommenderade tillsynsfrekvens, med ett kontrollbesök årligen, kunnat följas. De redovisade inspektionerna har varit avsevärt färre. Enligt rapporteringen till Livsmedelsverket utfördes mycket lite kontrollverksamhet under 2005. Då hanterades nästan bara ansökningsärenden och anmälningar. Under 2006 gjordes fler inspektioner, men ändå bara i mindre än 20 procent av anläggningarna.

Enligt vad som uppgavs skrivs inspektionsrapporter vid varje inspektion, dock inte vid alla besök i en verksamhet. Checklistor har använts, tidvis även datoriserad tillsyn. Det uppgavs finnas rutiner för korrigerande åtgärder vid avvikelser i en verksamhet. Det ställs också krav på åtgärder inom en angiven tid. Nämnden har beslutade principer för åtgärder och uppföljning i enskilda ärenden. Möjligheten att förelägga, även med vite, är delegerad till respektive inspektör.

Kommunens livsmedelsföretag uppgavs ha en hög frekvens egenkontrollprogram. Däremot är dessa inte så ofta baserade på HACCP-principen. Kommunen sade sig agera mot företag som inte följer sina egenkontrollprogram. Kommunen deltar som regel i projektinriktad livsmedelskontroll, både nationella provtagningsprojekt och regionalt projekt- och samverksansarbete.

LÄNSSTYRELSENS SYNPUNKTER PÅ GRANSKADE ÄRENDEN

Länsstyrelsen hade på förhand bett att få ta del av akterna rörande två livsmedelsverksamheter.

Det ena var en restaurang vid vilken Livsmedelsverket gjorde en normerande inspektion 2000. Vid den normerande inspektionen noterade Livsmedelsverket en rad brister, som kommunen sedan förväntades följa upp i sin egen tillsyn. Av den granskade akten framgår inte att kommunen kontrollerat att bristerna i verksamheten åtgärdats. Endast ett brev från 2000 till verksamhetsinnehavaren, där denne anmodas att åtgärda bristerna i Livsmedelsverkets rapport, ett föreläggande om egenkontrollprogram från 2004 och ett godkännande av ett sådant samma år finns dokumenterat. Det finns ingen inspektionsrapport, som visar att tidigare brister åtgärdats och att egenkontrollen fungerar. Ändå hade offentlig provtagning indikerat vissa brister.

I den andra akten över ett kommunalt storkök, ett skolkök, fanns ingen fullständig inspektionsrapport sedan godkännandet för många år sedan. Endast ett antal noteringar om enstaka mindre ärenden rörande verksamheten fanns dokumenterade. Det hade meddelats några tillstånd för tillfällig livsmedelsproduktion i enskild regi i lokalerna. Länsstyrelsen utesluter inte att det finns ytterligare handlingar som rör dessa verksamheter utöver vad som hålls samlade i akten. Kommunens handläggning bedöms vid detta tillfälle utifrån de dokument som presenterats.

Anders Norling
länsveterinär

Redovisning av specifika uppgifter om djurskyddskontrollen i Krokoms kommun

BEHOVSINVENTERING

Inom djurskyddsområdet finns uppskattningsvis 500 objekt. Lantbrukarna och tillståndspliktig verksamhet finns i en förteckning med cirka 230 objekt som uppdateras kontinuerligt. CDB – Centrala Djurdatabasen – centrala hundregistret och uppgifter från hästavelsföreningar med mera, används för att uppdatera förteckningen. Hästhållare med ett fåtal egna djur finns inte med i objektsregistret om de inte förekommit i något ärende. Uppdateringarna upplevs som resurskrävande.

TILLSYNSPLANERING

Behovsutredningen bygger både på egen erfarenhet, Djurskyddsmyndighetens allmänna råd om tillsynsintervall med mera. (2004:9 Saknr L4) och Kommunförbundets mallar.

Planen är uppdelad i periodisk tillsyn, som är av kommunen initierad kontroll av olika djurhållningar och löpande tillsyn som är inkommande ärenden. Det totala behovet beräknades 2006 till 0,94 årsarbetskrafter och man beräknade avsätta 0,24 årsarbetskraft för kontrollen. Utfallet 2006 blev 0,21 årsarbetskraft, det vill säga cirka 40 timmar mindre än planerat.

2007 beräknas behovet till 0,91 årsarbetskraft och 0,3 årsarbetskraft ska avsättas enligt planen. Troligen blir resultatet innevarande år att mera resurser går till kontrollen än planerat på grund av att vissa ärenden tagit mycket tid.

Behovsutredningen och tillsynsplaneringen med resursfördelning fastställs av Myndighetsnämnden. Prioriteringar utifrån riskvärderingar på gårdsnivå är delegerat till tjänsteman. Riskbaserad prioriteringsordning saknas men kommunens nötkreatursbesättningar som återfinns i en särskild förteckning, har kontrollerats under senare år eller kommer att kontrolleras.

RESURSER OCH KOMPETENS

Tillsynsplanen utgår från tilldelade ekonomiska och personella resurser vilket för föregående och innevarande år räcker till cirka en tredjedel av behovet. Myndighetsnämnden har prioriterat djurskyddsfrågorna och har försökt få ökade anslag från Samhällsbyggnadsnämnden som har de ekonomiska resurserna. Ingen resursförstärkning har dock skett. Efter omorganisationen kommer Myndighetsnämnden själv att kunna styra över resurserna.

Personalen som används i djurskyddskontrollen består av en miljöingenjör med påbyggnadsutbildning i djurskydd 40 poäng samt en veterinär – för tillfället barnledig – som är internutbildad inom förvaltning. Kommunen anser att kompetensutveckling är mycket viktigt och har avsatta resurser för det. Inspektörerna deltar som regel i centrala och regionala konferenser.

RAPPORTERING

Kommunen rapporterar till Djurskyddsmyndigheten via Internet. Rapporteringen upplevs som smidig men eftersom den tjänsteman som rapporterade i år inte själv hade jobbat 2006 fick han gå in i alla ärenden för att få fram informationen. Kommunen har på grund av missförstånd angivit att kontrollen utförs i enlighet med Djurskyddsmyndighetens allmänna råd men detta stämmer inte. Man har följt sin egen plan men inte de tillsynsintervall som finns i de allmänna råden. Viss mindre avvikelse i rapporteringen om antal objekt finns.

KONTROLLARBETET

Djurskyddskontrollen är i det närmaste helt händelsestyrd, vilket betyder att de knappa resurserna går till anmälningsärenden och andra inkommande ärenden såsom ansökningar om tillstånd.

2006 planerade kommunen ingen djurskyddstillsyn utöver inkommande ärenden. Man utförde ändå fem planerade kontroller, så kallad periodisk tillsyn, av nötkreatursbesättningar. Utöver det handlades 24 klagomål, två ansökningar om tillstånd och sex remisser av nytt stall 2006. 2007 planerar man utöver inkommande ärenden, att utföra planerad kontroll av tio nötkreatursbesättningar. Vid tidpunkten för Länsstyrelsens besök hade en sådan kontroll utförts. Tvärvillkorskontroller har prioriterats och Krokoms ska utföra fem fullständiga tvärvillkorskontroller 2007.

Eftersom kommunens verksamhetsplan innebär att ingen eller ett fåtal planerade tillsynskontroller ska göras så överensstämmer kontrollverksamheten i stort sett med planeringen. Alla förekommande ärenden samt vitesförelägganden upp till 25 000 kronor är delegerade till tjänstemännen. Det gäller såväl om polisanmälan ska göras, om ärendet ska skickas till Länsstyrelsen för prövning av djurförbud samt beslut om omedelbart omhändertagande. I sistnämnda fall beslutar tjänstemannen oftast i samråd med veterinär.

De styrdokument som personalen arbetar efter är djurskyddslagen, föreskrifter som meddelats med stöd av lagen, Djurskyddsmyndighetens allmänna råd om tillsyn med mera och i viss mån EU-regelverk. Checklistor används ibland framför allt vid planerad kontroll. Skriftligt inspektionsprotokoll eller beslut skickas till djurhållaren efter besöket. I vissa fall används delgivningskvitto och ibland ringer tjänstemannen och kontrollerar att rapporten har kommit fram. Vid kontrollen får djurhållaren även muntlig information om avvikelser. Uppföljning sker.

Djurhållarna debiteras för kontrollen enligt timtaxa. Ingen debitering sker vid obefogade klagomål. Kostnadstäckningen för djurskyddskontrollen är 21 – 30 procent. Kommunen anser att det är svårt att få god kostnadstäckning på djurskyddsområdet eftersom en stor del av arbetet inte kan debiteras. Länsstyrelsen har vid besöket slumpmässigt valt ut och granskat dokumentationen i tre olika ärendetyper för att bedöma kontrollernas kvalitet och enhetlighet.

Dokumentkontroll av ett anmälningsärende visar att kontrollen utfördes 19 dagar efter en anmälan som gällde magra djur. Av rapporten framgår inte om besöket är föranmält eller oanmält. Anvisningar hur man överklagar har skickats ut till djurhållaren. I ett tillståndsärende har kommunen beviljat tillstånd för hästverksamhet enligt 16 § djurskyddslagen. Det framgår inte av handlingarna om eller hur kommunen har kontrollerat att sökanden är lämplig att bedriva verksamheten. Vid ett planerat tillsynsärende misstänker tjänstemannen att kalvboxarna är för små. Några åtgärder för att kontrollera det genom uppmätning eller någon uppföljning genom återbesök görs inte.

LÄNSSTYRELSENS SYNPUNKTER PÅ GRANSKADE ÄRENDEN

Dokumentgranskningen visar att det går något lång tid innan kontrollen utförs efter anmälan om missförhållanden. Av rapporten framgår inte om besöket är föränmält eller oanmält. Vid anmälningsärenden bör som regel föränmälan inte ske. För att undvika missförstånd bör överklagandehänvisning inte bifogas till en vanlig inspektionsrapport eftersom den inte är ett beslut som kan överklagas.

I tillståndsärenden enligt 16 § djurskyddslagen är personens lämplighet, samt att denne förfogar över lämpliga lokaler, ett villkor för tillstånd enligt 16 § ska beviljas. Att sådan prövning har utförts bör framgå av dokumentationen.

Djur ska visserligen inte stressas i onödan i samband med kontroll men i de fall en avvikelse misstänks bör åtgärder vidtas för att bekräfta eller avfärda misstanken. I ett fall som detta bör kalvboxarna mätas upp och vid avvikelse bör återbesök utföras för att kontrollera att belägningsgraden inte överskrids.

Åsa Regnander-Dahl
biträdande länsveterinär

Länsstyrelsens tillsyn enligt plan- och bygglagen i Krokoms kommun

Närvarande vid tillsynsbesök den 13 augusti 2007:

Yngve Strand, byggnadsinspektör, Krokoms kommun,
Bo Hamberg, byggnadsingenjör, Länsstyrelsen Jämtlands län.

BAKGRUND

Länsstyrelsen har enligt 2 kapitlet 8 § plan- och bygglagen (1987:10, PBL) tillsyn över plan- och byggnadsväsendet i länet.

Enligt årets regleringsbrev skall länsstyrelsernas tillsyn över byggnadsväsendet medverka till en effektiv, ändamålsenlig och enhetlig tillämpning av PBL, lagen (1994:847) om tekniska egenskapskrav på byggnadsverk med mera samt Boverkets föreskrifter i syfte att uppnå en god kvalitet i byggande och förvaltning. Länsstyrelserna skall särskilt inrikta sin tillsyn på hur kommunerna vid tillståndsprövning och vid kontroll och tillsyn enligt 9 kapitlet PBL, har uppmärksammat och arbetat för att kraven avseende energieffektivisering vid byggande får genomslag i den byggda miljön.

Inom verksamhetsgrenen utåtriktat sektorsövergripande arbete har länsstyrelserna som ett mål i regleringsbrevet att tillsammans med andra aktörer verka för att samhället blir tillgängligare för alla. Länsstyrelsen skall i sin åiterrapportering av detta mål bland annat redovisa hur man medverkat till att uppnå detta mål i samband med samråd och tillsynsarbete enligt plan- och bygglagen.

TILLSYNYN ÖVER PLAN- OCH BYGGNADSVÄSENDET I KOMMUNEN

Länsstyrelsen har koncentrerat sin tillsyn på de verksamhetsområden som anges i regleringsbrevet. Tillsynen är av övergripande karaktär och har i första hand inriktats på hur kommunen i bygglovsprocessen bevakar och arbetar för att kraven på energi-hushållning och tillgänglighet till och i byggnaden uppfylls. I tillsynen ingår även en undersökning av hur kommunen tillämpat och tillämpar de retroaktiva kraven om undanröjande av enkelt avhjälpna hinder för personer med nedsatt rörelse- eller orienteringsförmåga i lokaler och på allmänna platser.

Kommunens uppgifter inom plan- och byggnadsväsendet fullgörs av myndighetsnämnden. Den huvudsakliga ärendehandläggningen sker inom bygglovenheten med byggnadsinspektören som ansvarig handläggare och beslutsfattare i den typ av ärenden som tillsynen avser.

Byggnadsinspektören har redovisat kommunens rutiner i bygglovsprocessen och redogjort för handläggningen av byggnadsansökan och genomförandet av byggsamråd samt upprättande, granskning och beslut om kontrollplan. Kommunen säkerställer i sin granskning av kontrollplanen att projektet uppfyller kraven i Boverkets byggregler (BFS 1993:57), BBR på energihushållning och tillgänglighet. Ett exempel på kontrollplan har redovisats.

En kortfattad genomgång av hur kommunen tillämpar kraven om undanröjande av enkelt avhjälpna hinder visar att kommunen inte har fått in någon anmälan om hinder som inte är undanröjt.

LÄNSSTYRELSENS BEDÖMNING

Länsstyrelsen finner att kommunen i sin tillståndsprövning, kontroll och tillsyn enligt 9 kapitlet PBL bevakar och säkerställer att kraven på energieffektivisering och tillgänglighet i den byggda miljön uppfylls.

I de bygganmälningar som kommit in till kommunen från och med den 30 juni 2007 skall de nya bestämmelserna om energihushållning i Boverkets byggregler tillämpas. Detta innebär bland annat att byggnadens energianvändning skall verifieras genom mätning i den färdiga byggnaden och att energianvändningen därefter skall kunna följas upp kontinuerligt. Kraven i de nya bestämmelserna skiljer sig väsentligt från tidigare krav och det finns en viss osäkerhet i kommunen hur bestämmelserna praktiskt skall tillämpas. Några av de frågor kommunen ställer sig är vilken verifikation av energianvändningen som krävs för utfärdande slutbevis samt hur kommunen skall agera om det visar sig att den uppmätta energianvändningen i byggnaden överstiger den beräknade.

Kommunen är väl insatt i de retroaktiva kraven om undanröjande av enkelt avhjälpbara hinder för personer med nedsatt rörelse- eller orienteringsförmåga i lokaler och på allmänna platser. Det har inte kommit in någon anmälan till kommunen om enkelt avhjälpbara hinder som inte är undanröjda. Kommunen har på grund av resursbrist inte genomfört någon aktiv informationsinsats.

Bo Hamberg
byggnadsingenjör

Tillsyn av planering och byggande med fokus på naturvård, strandskydd och fornlämningar

Tillsynen har skett enligt plan- och bygglagen, miljöbalken och kulturminneslagen. Från Länsstyrelsen har medverkat Lillian Rathje, kulturmiljö, Håkan Attergaard, naturskydd och Harry Westermark, hållbar samhällsplanering.

Tillsynen har skett mot bakgrund av regleringsbrevets uppdrag (se bilaga) och Länsstyrelsens erfarenheter av ärenden under det senaste året. Länsstyrelsen har haft en dialog med ansvariga tjänstemän. Krokoms har besökts vid två tillfällen, tidigt under året och efter semestrarna.

PLAN- OCH BYGGVERKSAMHET

Krokoms kommun har under 2006 antagit 12 detaljplaner, prövat 220 bygglov och förhandsbesked samt prövat 36 strandskyddsdispenser.

Den kommunomfattande översiktsplanen är från 1991 och är i behov att aktualiseras. För de större tätorterna och turistiska utbyggnadsområdena finns områdesplaner av äldre datum. För utbyggnadsområdena nära Östersund har dock nya fördjupade översiktsplaner upprättats. Kommunen avser att revidera översiktsplanen och att snarast upprätta en fördjupad översiktsplan för vindkraft.

Länsstyrelsen har sedan januari 2006 i ett fall bifallit en överklagan av en detaljplan av strikt formella skäl. Naturvårdsverket har nyligen överklagat ett ärende om strandskyddsdispens, vilket ännu inte behandlats av Länsstyrelsen. Kommunen har inte angivit särskilda skäl för strandskyddsdispens i drygt tio procent av strandskyddsärendena enligt Länsstyrelsens tillsynsrapport 2004.

Kommunen har inte uppgifter om Natura 2000-områden eller planerade naturreservat i sin kartdatabas, använder inte regelbundet Riksantikvarieämbetets fornlämningsregister, FMIS, vid granskning av bygglov och kommenterar inte heller hur riksintressen påverkas. Kommunen använder dock Läns museet som remissinstans och far alltid ut på besiktning när lokaliseringsprovning ska ske vid förhandsbesked och bygglov.

Digitalt planeringsunderlag saknas även när det gäller gränser för detaljplaner. Lantmäteriet kräver till exempel 60 000 kronor för varje uppdatering av planregistret. Det är data som kommunen tidigare har överlämnat till Lantmäteriet. Kommunerna får inte ta avgift för kontroll av utsättning av byggnader och om tomtplatserna har avgränsats enligt beslutade dispenser. Det är Länsstyrelsen som har tillsynsansvaret över strandskyddet och kommunen är sannolikt inte villig att få detta ansvar delegerat till sig.

Kommunen saknar resurser att fullgöra sin tillsyn över byggandet. Det är inte bra att de som söker bygglov blir hårt granskade och får betala, och att övriga slipper.

PROBLEM OCH FÖRSLAG

Planeringsunderlag

Kunskapsunderlaget för de statliga intressena är svårtillgängligt. Kommunen har en egen databas kopplat till karta och ett GIS-tittskåp, där kommunala planer och vissa statliga intressen är redovisade. Det är dock svårt att hålla uppgifterna uppdaterade och i vissa fall förenat med stora kostnader. Krokoms behöver öppna flera statliga databaser för att få ett fullständigt underlag för prövning av enskilda bygglovärenden, strandskyddsdispenser eller andra beslut.

Kommunen saknar rutiner för att nyttja FMIS. En särskild personlig behörighet krävs för att läsa uppgifter i registret och flera handläggare har ingen erfarenhet av att använda registret. Länsstyrelsen har i samråden begärt att länets kommuner använder registret, men har även lovat försöka koppla registeruppgifterna till den GIS-tjänst med statligt samlat planeringsunderlag som Länsstyrelsen kommer att införa. Även kunskapen om Natura 2000-områdena brister och Länsstyrelsen kommer att översända data som kommunen kan lyfta in i sina GIS-databaser.

Vid Länsstyrelsens senaste tillsynsbesök diskuterades hur underlaget för kommunens handläggare kan förbättras. Länsstyrelsen redovisade sitt mål att samla det statliga planeringsunderlaget i en webbaserad GIS-tjänst för att öka tillgängligheten, effektivisera kommunernas och Länsstyrelsens arbete och säkerställa uppgifternas aktualitet. Kostnaderna för att få data från olika myndigheter kan också på så sätt minska. Länsstyrelsen har till exempel tillgång till avgränsningarna av fastställda planer och avser i sin webbtjänst även redovisa gränser för planer på gång.

STRANDSKYDD

Kommunen prövar dispenser från strandskyddet efter delegation från Länsstyrelsen. Krokoms kommun har i dispensärenden god kompetens för att bedöma friluftslivets intressen men har inte möjlighet att i detalj bedöma påverkan på växt- och djurlivet. En lösning kan vara att kommunen sänder samtliga dispensärenden på remiss till Länsstyrelsen.

Tillsynen av strandskyddet inte har delegerats till kommunen. Eftersom brott mot strandskyddet förekommer anser Krokoms det angeläget att Länsstyrelsen påbörjar sin tillsyn. Krokoms har överlämnat ärenden till Länsstyrelsen.

Kommunerna kan ibland få ansökningar om strandskyddsdispenser som inte är kopplade till ansökan om förhandsbesked och bygglov. Länsstyrelsen framförde att det i sådana fall är angeläget att kommunerna lämnar upplysningar om eventuella fornlämningar och om Länsstyrelsen i förekommande fall behöver kontaktas. Vid prövning av förhandsbesked och bygglov är kontrollen av eventuell påverkan på fornlämningar en kommunal angelägenhet. Om tillstånd krävs av Länsstyrelsen ska sökanden upplysas om detta.

BILAGA: TILLSYN ENLIGT LÄNSSTYRELSENS REGLERINGSBREV 2007

1.1.2.2, mål 3

Tillsynen över naturreservat, strandskyddsområden och andra skyddade områden, kulturhistoriskt värdefulla miljöer, byggnader och fornminnen med mera skall bidra till bevarandet samt förbättrade förutsättningar för hållbar förvaltning av naturmiljön och kulturarvet.

Återrapportering 3.

Länsstyrelserna skall redovisa viktiga insatser i vägledande syfte och effekter av tillsynen som rör natur- och kulturmiljön.

1.1.2.4, Mål 2 (Tillsyn över planväsendet).

Länsstyrelsernas tillsyn över planväsendet enligt PBL skall bidra till en effektiv, ändamålsenlig och enhetlig tillämpning av lagen i syfte att medverka till en hög kvalitet i planeringsprocessen och planläggningen.

Återrapportering 2.

Länsstyrelserna skall redovisa hur tillsynen över planväsendet bedrivits.

Harry Westermark
länsarkitekt

Lillian Rathje
länsantikvarie

Håkan Attergaard
chef för naturskydd

Tillsyn av överförmyndarnämnden

Länsstyrelsen kontrollerar att överförmyndarnämndens mottagningstid är anslagen på kommunens officiella anslagstavla, vid servicekontor och utanför handläggarens dörr. Det finns en rad olika anslag uppsatta som alla innehåller olika tidsangivelser. Överförmyndarnämnden måste uppdatera sin information på de olika anslagsställena och ta bort felaktiga angivelser. Enligt den årliga informationen till Länsstyrelsen skall öppettiderna vara vardagar 8.30 – 16.00.

Det finns ingen ersättare för handläggaren i händelse av semester eller sjukdom. Ordföranden handlägger akuta ärenden under handläggarens frånvaro och ibland hjälper annan personal på biblioteket i Föllinge till i ärenden. Det är ett fåtal besök som kommer per år till nämnden. Resurserna upplevs inte som tillräckliga för arbetsmängden eller om man vill göra ett gott arbete. Handläggaren arbetar även i biblioteket en dag per vecka. Han arbetar numer inte kvällstid.

Överförmyndarnämnden använder datasystemet Värna för diarieföring. Viss manuell diarieföring sker fortfarande och all manuell diarieföring har inte införts i Värna.

Överförmyndarnämndens rutiner över diarieföring av inkomna handlingar går igenom. Länsstyrelsen informerar om att inkommen handling skall registreras i diariet. Information ges även om att sekretessbelagda uppgifter inte får sättas in i allmän pärm för inkomna handlingar som inte diarieförs, utan de skall diarieföras. Den pärm som finns med handlingar som inte diarieförs går igenom. Pärmen innehåller mest allmän information och inbjudningar till konferenser, kurser och liknande.

Länsstyrelsen ger även allmän information om sekretessbelagda handlingar, allmänna handlingar, vikten av tjänsteanteckningar och allmän diarieföring.

Antalet ärenden i överförmyndarnämnden ligger ganska konstant men fler ärenden kommer in och fler ärenden avslutas årligen jämfört med tidigare år. Antalet ärenden överensstämmer till stor del med uppgifterna i inlämnad årsredovisning. Under 2005 tillkom 65 nya godmanskap, 40 nya godmanskap under 2006 och fram till dagens datum har 20 nya inkommit för utredning. Fördelningen ser ut enligt följande:

- 125 godmanskap
- 13 förvaltarskap
- 27 föräldraförvaltning (aktiv)
- 2 särskild förmyndare (medförmyndare).

De flesta godmanskap är anordnade för samtliga tre områden, förutom för något undantagsärenden där gode mannen inte är utsedd för att sörja för person.

Förvaltarskapen ses över årligen. Det finns för närvarande inget aktuellt ärende – möjligtvis ett ärende – där förvaltarskap skall ändras till godmanskap. Det inkommer rapport från förvaltarna varje år. Några av tidigare års förvaltarskap har numer omvandlats till godmanskap. Det är fler yngre personer som är huvudmän i krävande förvaltarskap än tidigare. Det är två huvudmän som inte är nöjda med förvaltaren eller förvaltarskapet. Ett ärende har skickats över till domstolen för prövning.

Det uppstod en del ärenden efter tsunamin i Thailand. Nämnden har haft ett ärende i anledning av regeln om ensamkommande barn. Barnet är numera över 18 år och har flyttat från kommunen.

Överförmyndarnämnden har ett antal ärenden avseende minderåriga som kontrolleras på grund av skulder eller liknande.

Det upplevs inte som att det finns problem mellan gode män och personal på boende förutom i något enstaka fall när det gäller gruppboende. Det är gode mannen eller förvaltaren som är ansvarig för huvudmannens ekonomi. Länsstyrelsen delar nämndens uppfattning att nämnden skall ta tillvara huvudmannens intressen och inte de anhörigas i de fall dessa inte stämmer överens. Överförmyndarnämnden har inte kännedom om något bedrägeri eller misstänkt bedrägeri. Däremot är nämnden inte helt överens med en god man. Det finns ingen i nämnden som samtidigt är god man.

Årsredovisningarna skickas in med bland annat bilagor, verifikationer och bankutdrag. På grund av resursbrist begärs inte eller kontrolleras inte alla verifikationer. Årsredovisningarna inkommer till stor del till nämnden. Det finns emellertid en del som inkommer senare och som måste erinras och föreläggas innan årsräkning inkommer. Överförmyndarnämnden har gått ut med påminnelse. Tidigare år har nämnden haft ärenden med föreläggande förenat vid vite att inkomma med årsredovisning samt även begärt utdömande av vite.

Det finns några fåtal ärenden där nämnden medgett befrielse från skyldighet att lämna årsredovisning. Dessa befrielser meddelas genom skriftliga beslut och ses över årligen. Länsstyrelsen informerar om sin syn över Justitieombudsmannens, JO:s, uttalande om årlig omprövning av beslut om befrielse från skyldighet att lämna årsredovisning. Granskningen av årsredovisningar tar ibland tid.

Det är inte lätt att hitta gode män och förvaltare, särskilt för svårare uppdrag är det problem. Viss annonsering har skett i kommunbladet. Nämnden har viss lokalkännedom och med hjälp av handläggaren och andra av kommunens tjänstemän erhåller man kännedom om de personer som bor inom kommunen. Nya gode män får oftast börja med okomplicerade ärenden. Överförmyndarnämnden – genom handläggaren – träffar även den person som anmält sitt intresse som god man innan förordnandet för att etablera en kontakt och bilda sig en uppfattning.

Nämnden har några erfarna gode män och förvaltare som får rycka in i svårare eller besvärliga ärenden. En god man och förvaltare har fem uppdrag, det är det högsta antal huvudmän per god man och förvaltare. De flesta har endast en huvudman. Handläggaren och ordförande deltar i de årliga länsträffar för överförmyndare som anordnas cirka fyra gånger per år. De deltar även i Föreningen Sveriges Överförmyndares möten. Ordföranden i Överförmyndarnämnden har gått utbildning som Kommunförbundet anordnade. Föreläsare var Eva von Scheele.

Det har hänt att god man bytts ut på begäran av huvudman. Ett ärende om utbyte av förvaltare på förvaltarens begäran är på gång då förvaltaren inte orkar med huvudmannen längre. Det rör ett ärende som varit aktuellt i media där förvaltaren efter senaste incidenten begärt entledigande från uppdraget.

Arvodena till gode män och förvaltare ökar något men det är aldrig någon som överklagat. De läkarintyg som inkommer är bättre än tidigare och det är lättare att få in läkarintyg. Vissa utredningar som inkommer från socialförvaltningen är något magra.

Länsstyrelsen går igenom de klagomål som inkommit till Länsstyrelsen. Stickkontroll av register kontra akter görs av Länsstyrelsen. Vid behov kontaktas jurist Staffan Hillström i Östersunds kommun som nämnden köper tid av. Viss kontakt has även med Eva von Scheele, jurist vid Kommunförbundet.

LÄNSSTYRELSEN TAR MED SEX AKTER FÖR GRANSKNING

Akt 1

Tjänsteanteckning daterad den 1 november 1989, 13 november, 1989 samt den 12 mars 1990 har upprättats direkt i dagboken och inte som särskild tjänsteanteckning.

Den 16 januari 1991 har enligt dagbok skickats brev till gode mannen angående befrielse från årsräkning för 1990. Det finns inget beslut i akten där Överförmyndarnämnden medgett befrielse från skyldigheten att inkomma med årsredovisning.

Årsräkning avseende år 1992, bilaga 9, är inte försedd med datum för ankomst. Även årsräkning avseende år 1993, bilaga 10, saknar ankomstdatum.

Årsräkning avseende år 2006 är inte upprättad av gode mannen och inte heller undertecknad av gode mannen på heder och samvete. Det är en annan person som undertecknat årsräkningen.

Akt 2

Det ligger ett inkommet fax i akten som inte är datumstämplat eller diariefört. Det synes ha skickats per fax någon gång under år 2003.

Bilaga 1, 2 och 3 enligt dagboken, finns inte kvar i original i akten, endast i kopieform trots att det rör sig om inkomna handlingar.

Tjänsteanteckning daterad den 12 februari 2004 är upprättad direkt i dagboken och inte som särskild tjänsteanteckning.

I årsräkning avseende år 2004 har ingående behållning uppgetts till 0 kronor trots att förteckningen upptog ett underskott på 21 658, 50 kronor.

Akt 3

I plastficka i akten ligger det ett antal små lappar med olika namn och telefonnummer och datum. Framgår inte vad det rör och de finns inte upptagna i dagboken som diarieförda.

Bilaga 6 och 7 finns endast i kopia i akten trots att det rör sig om inkomna handlingar. Bilaga 8 och 9 är inte försedda med bilagenummer.

Tjänsteanteckning daterad den 18 september 2002 är nedtecknad direkt i dagboken och inte som separat tjänsteanteckning.

Bilaga 10 är inte försedd med bilagenummer.

Mellan bilaga 12 och 13 ligger en blankett avseende årsräkning med några siffror skrivna i blyerts.

Akt 4

Bilaga 1, 2, 3, 4, och 5 finns endast i kopieform i akten trots att de är inkomna handlingar till överförmyndarnämnden.

Tjänsteanteckning daterad den 15 september 2004 är nedtecknad direkt i dagboken och inte som separat tjänsteanteckning.

Av dagboken framgår att överförmyndarnämnden den 2 maj 2007 skall ha granskat årsräkning avseende år 2006. Godkännandet finns emellertid inte i akten. På avsedd plats i årsräkningen finns inget beslut undertecknat.

Akt 5

Bilaga 4 är inte försedd med bilagenummer.

Mellan bilaga 4 och 5 ligger kopia av skrivelse till Östersunds tingsrätt som inte är daterad eller diarieförd.

Skrivelse angående omprövning av förvaltare har enligt dagboken skickats till förvaltaren den 16 maj 2005, skrivelsen är emellertid inte daterad.

Tjänsteanteckning daterad den 26 september 2005 är skriven direkt i dagboken och inte som särskild tjänsteanteckning. Tjänsteanteckningen avser begäran om uttag från spärrade medel, vilket överförmyndarnämnden samma dag beslöt ge tillstånd till. Det framgår emellertid inte av handlingarna vad uttaget var avsett för.

Akt 6

Länsstyrelsen har granskat åren 2000-2007.

Tjänsteanteckning daterad den 6 juni 2000 är upprättad direkt i dagboken.

Den 26 november samt ytterligare en gång den 27 november 2002 finns anteckning i dagboken om samtal med huvudman. Anteckningen motsvaras inte av några tjänsteanteckningar eller liknande.

Bilagorna 50, 51, 52 och 53 finns endast i kopieform i akten.

Tjänsteanteckning daterad den 28 januari 2004 är upprättad direkt i dagboken och inte som särskild tjänsteanteckning.

På bilaga 58 sitter en liten minneslapp fasttejpad, den är inte diarieförd eller daterad. Det framgår inte vad pappersbiten är avsedd för.

Det synes vara ett flertal olika dokument som har samma diarienummer nummer 61. Det rör sig dels om årsredovisning avseende år 2004, arvodesbeslut och dels om en tjänsteanteckning daterad den 25 augusti 2004. Enligt dagboken har den senare tjänsteanteckningen inget diarienummer men den är behäftad med nummer 61, vilket den skall ha.

På årsredovisning avseende år 2005, bilaga 62, stämmer inte utgående behållning överens. Olika belopp avseende behållning är redovisade på framsidan respektive baksidan av blanketten. Av årsredovisningen framgår att huvudmannen häftar i skuld till gode mannen.

Ingående balans i årsredovisning avseende år 2006 är baserat på ett av de belopp som återfanns i årsredovisningen för år 2005.

Tjänsteanteckning daterad den 2 december 2005 är upprättad direkt i dagboken avseende omprövning av förvaltare.

SAMMANFATTNING AV SYNPUNKTER EFTER GENOMGÅNG AV MEDTAGNA AKTER

- Överförmyndaren har vid tillsynstillfället uppgett att alla handlingar i varje akt inte har förts in i Värna.
- Tjänsteanteckning bör inte antecknas direkt i diariedatasystemet eller i dagboken över inkomna handlingar utan uppföras på särskild plats och uppgift om att tjänsteanteckning finns antecknas i diariet. En tjänsteanteckning skall innehålla uppgift om datum för upprättandet, vad den avser samt vem som upprättat den.
- När en handling inkommer till Överförmyndarnämnden skall den behäftas med ankomstdatum samt diarieföras i aktuellt ärende. Av 15 kapitlet 1 § sekretesslagen följer att en allmän handling som inkommit till eller upprättats hos en myndighet skall registreras utan dröjsmål.
- När överförmyndarnämnden skickar frågor till en god man är det viktigt att uppföljning sker.
- En god man skall inge årsredovisning årligen om det inte fattas särskilt beslut att befrielse från skyldigheten ges. Detta beslut skall omprövas årligen.
- En god man skall underteckna den årliga årsredovisningen. Om inte gode mannen har förmåga att underteckna årsredovisningen måste det utredas om inte utbyte av gode mannen skall ske. Att en god man tar hjälp av annan person för upprättande av årsräkning eller liknande fråntar inte gode mannen skyldigheten att ansvara för de områden som omfattas av godmanskapet. Överförmyndarnämnden skall inte godkänna en inkommen årsredovisning som inte är undertecknad av gode mannen.

Inspektionen förklaras vara avslutad.

Marina Wallén Mattsson
jurist

Tillsyn av socialnämndens äldreomsorg

(Ärende 1)

BESLUT

Länsstyrelsen har genomfört en verksamhetstillsyn, enligt 13 kapitlet 2 § socialtjänstlagen, av Polstjärnans dagverksamhet i Krokoms kommun den 15 februari 2007.

Länsstyrelsen bedömer att verksamheten är av hög kvalitet och har inte funnit anledning att rikta kritik mot socialnämnden.

Ärendet avslutas.

ÄRENDET

Länsstyrelsen har enligt socialtjänstlagen, SoL, tillsyn över socialtjänsten i länet. I tillsynsansvaret ingår bland annat att granska hur lagstiftningens intentioner och de nationella målen får genomslag i länets kommuner.

Verksamhetstillsynen genomfördes den 15 februari 2007. I samband med besöket intervjuades personal, lokalen visades och den sociala dokumentationen granskades. Besöket genomfördes tidigt på morgonen innan några gäster hade anlänt för att inte störa verksamheten. Tillsynen avslutades med återföring och diskussion tillsammans med enhetschef, funktionschef på särskilda boendeformer och ordförande i socialnämnden.

RESULTAT AV TILLSYVEN

Polstjärnans dagverksamhet är belägen i en trevlig och ändamålsenlig lokal. Verksamheten är öppen måndag till och med fredag. I nuläget är det nio personer, två män och sju kvinnor, som deltar i verksamheten och antalet dagar de vistas där varierar beroende på det individuella behovet. För att få plats på Polstjärnan ska personen bo hemma i ordinärt boende och ha en demenssjukdom eller vara glömsk. Det är en behovsprövad insats enligt 4 kapitlet 1 § SoL. Innehållet i verksamheten anpassas utifrån individen och dagen.

Det är viktigt för verksamheten med en lugn miljö där personalen kan ge gästerna den tid de behöver och också hinna se och bekräfta varje person. Dagen inleds med en gemensam samling när alla gäster har kommit. Då planerar de tillsammans med personalen vilken mat de ska laga och pratar om vad som står i tidningen den dagen. De lyssnar på musik ibland, för tillfället spelar en av gästerna på orgeln. Sommartid är man ofta utomhus. En stor del av verksamheten handlar om att tillreda lunchen tillsammans. Alla gäster deltar efter lust och förmåga och personalen beskriver att de försöker stimulera alla sinnen hos deltagarna. Det är viktigt att alla får känna sig behövda och att de kan bidra. Personalen beskriver att de ser blicken tändas hos gästerna. Sedan äter man tillsammans och det är dagens höjdpunkt för många av gästerna.

Den sociala samvaron är av stor betydelse och många av gästerna äter med god aptit. Personalen fungerar som en viktig förebild och kan också hjälpa till att stötta och guida hur man till exempel använder besticken. En av målsättningarna är att gästerna ska få bibehålla sin värdighet och att ingen ska behöva göra bort sig vid måltiden.

Personalen känner till de övergripande målen för äldreomsorgen och har också egna mål för verksamheten. De har arbetat fram en egen pärm som handlar om bemötande av dementa. De saknar en informationsbroschyr om verksamheten att dela ut till intresserade.

Det framgår av intervjun att personalen saknar stöd från arbetsledningen och att de inte har regelbundna personalträffar. De beskriver att de tar stort eget ansvar och att de själva söker mycket kunskap. De har ibland gemensamma planeringsdagar med hemtjänsten men känner ingen naturlig samhörighet med dem eftersom deras verksamhet är annorlunda. Personalen ser ett behov av att utveckla samarbetet med hemtjänstpersonalen, flera av gästerna på Polstjärnan har även insatser från hemtjänsten. Av intervjun framgår också att de arbetar med att stötta anhöriga och att det finns behov av mer utrymme för det. De tror att det nya demensteamet som ska starta i kommunen kommer att medföra att deras verksamhet blir mer känd både för allmänheten, sjukvården och för de som arbetar inom äldreomsorgen.

Personalen beskriver vidare att de har ett bra samarbete med biståndshandläggaren som de träffar regelbundet en gång per månad. Syftet är att gå igenom nya ärenden och eventuella förändringar av behov hos dem som redan är beviljade plats på dagverksamheten. När personalen har fått en insatsplan av biståndshandläggaren upprättar de en arbetsplan eller genomförandeplan. De arbetar också med levnadsbeskrivningar och skriver löpande arbetsanteckningar. Sammanfattande journalanteckningar görs inte. Lex Sarah är känd av personalen.

LÄNSSTYRELSENS BEDÖMNING

Av 5 kapitlet 4 § SoL framgår att socialnämnden skall verka för att äldre människor får möjlighet att leva och bo självständigt under trygga förhållanden och ha en aktiv och meningsfull tillvaro i gemenskap med andra.

I 3 kapitlet 6 § SoL anges bland annat att socialnämnden bör genom hemtjänst, dagverksamheter eller annan liknande social tjänst underlätta för den enskilde att bo hemma och ha kontakt med andra.

Dagverksamheter för äldre fyller en viktig funktion både som träffpunkt för social samvaro och möjlighet till avlösning för anhöriga. Det kan många gånger innebära en första positiv kontakt med äldreomsorgen och även innebära att andra insatser som hemtjänst och särskilt boende fördröjs.

Polstjärnans dagverksamhet har en engagerad personal som vill mycket med sin verksamhet. Den sociala dokumentationen i verkställigheten fungerar tillfredställande men Länsstyrelsen vill peka på vikten av att de sammanfattande journalanteckningarna också kommer igång.

Länsstyrelsen bedömer att verksamheten är av hög kvalitet och finner ingen anledning att rikta kritik mot socialnämnden.

Gunilla Westerdahl
socialkonsulent

Britt-Marie Hallin
socialkonsulent

Tillsyn av socialnämndens äldreomsorg (Ärende 2)

BESLUT

Länsstyrelsen har genomfört en verksamhetstillsyn, enligt 13 kapitlet 2 § socialtjänstlagen, av två demensenheter på det särskilda boendet Blomstergården i Krokoms kommun den 14 februari 2007.

Länsstyrelsen bedömer att verksamheten är av hög kvalitet. Socialnämnden kan dock inte undgå kritik då delar av Blomstergårdens särskilda boende inte är fullvärdigt.

Ärendet avslutas.

ÄRENDET

Länsstyrelsen har enligt socialtjänstlagen, SoL, tillsyn över socialtjänsten i länet. I tillsynsansvaret ingår bland annat att granska hur lagstiftningens intentioner och de nationella målen får genomslag i länets kommuner.

Verksamhetstillsynen genomfördes den 14 februari 2007 på två demensenheter på det särskilda boendet Blomstergården i Krokoms kommun. Länsstyrelsen har granskat kvalitet och säkerhet. Vid besök på det särskilda boendet har Länsstyrelsen ställt likartade frågor till ansvarig enhetschef samt till representanter för respektive personalgrupp. De frågor som ställdes handlade bland annat om mål, trygghet, självbestämmande, delaktighet, ansvar, rättssäkerhet, samverkan och bemötande samt förhållningssätt.

Tillsynen genomfördes i form av:

- Gruppintervju med representanter för respektive personalgrupp.
- Intervju med ansvarig enhetschef.
- Granskning av socialtjänstakter i verkställighet.

Tillsynen avslutades med återföring och diskussion tillsammans med enhetschef, funktionschef på särskilda boenden och ordförande i socialnämnden.

RESULTAT AV TILLSYNEN

Blomstergårdens särskilda boende består av en äldre del och en nybyggd del med totalt 20 platser och två trygghetsplatser. Nybyggnaden ersätter ett tidigare särskilt boende i kommunen som avvecklats. Personalen är ännu inte helt inarbetad i sina nya lokaler vid Länsstyrelsens tillsyn och allt hade inte hunnit komma i ordning men vi blev väldigt väl mottagna av ledning och personal.

Den nya delen av Blomstergården är ett fullvärdigt boende. Demensenheten Klöverängen saknar köksdel i bostadslägenheterna men förberedelse är gjord för att det ska kunna installeras i framtiden. Klöverns demensenhet hör till den äldre delen av Blomstergården och är inte ett fullvärdigt boende. De boende har egna rum men delar toalett och dusch med en eller två andra boende. Personalen beskrev att de tänker på de boendes personliga integritet och att de alltid skyler den som är på toaletten eller i duschen. De har också styrt det så att det är boende av samma kön som delar toalett och dusch. Det kommer att skapas en trevlig anpassad utemiljö, en sinnenas trädgård, runt det särskilda boendet.

Intervjuad personal kände inte till de övergripande målen för äldreomsorgen men hänvisade till verksamhetsplanen. De har egna mål för verksamheten och enhetschefen beskrev att de har arbetat med att förankra mål och verksamhetsplanen på personalträffar och planeringsdagar som verksamheten haft under året. Personalen hade hög formell kompetens, nästan alla var undersköterskor och många hade också påbyggnadsutbildning i demensvård. Kommunen hade startat ett demensteam som

fungerade som resurs till allmänheten och verksamheten både ute i hemtjänsten och inne på särskilda boenden. Enhetschefen var en tydlig ledare och hade personalens förtroende. Utvecklingen av verksamheten hade en hög prioritet hos ledning och personal.

Det framgår av intervjun att personalen saknade arbetsro, de upplevde press uppifrån med indragningar som ledde till schemaförändringar. De hade svårt att hinna ge det extra till de boende som till exempel promenader och sociala aktiviteter.
– *När tiden finns orkar man inte alltid!*

Det blir en ond cirkel med många sjukskrivningar. Personalen upplevde inte att de kunde påverka arbetet, men kunde påverka schemat utifrån givna förutsättningar. Arbetsklimatet bland personalen var bra, de pratar med varandra i gruppen och det var accepterat att säga att man inte orkar. De beskrev att man kan vara låg och att det respekteras av kollegorna. Personalen hade tillgång till extern handledning vilket upplevdes mycket positivt. De hade också ett bra samarbete med läkare på hälsocentralen och hade även regelbundna videokonferenser med psykiatriken på Östersunds sjukhus.

Personalen beskrev att det ibland är svårt med olika målgrupper i respektive enhet. En del av de boende är sängliggande och andra kan vara väldigt utagerande och oroliga. De säger att det kan vara svårt att räkna till för alla och att det finns en risk att de som är sängliggande inte får samma tillsyn som de som är väldigt oroliga. På Klöverängen gäller kvarboendepincipen, men inte på den äldre enheten Klövern. Där flyttas den enskilde om han eller hon har försämrats. Det sker då i samråd med den enskilde och dess företrädare.

Genomförandeplaner fanns upprättade för alla boende och personalen arbetade även med levnadsberättelser. Ansvarig arbetsledare gjorde sammanfattande journalanteckningar utifrån personalens löpande anteckningar. Personalen känner till anmälningsplikten, enligt 14 kapitlet 2 § SoL, vid uppmärksammande av allvariga missförhållanden inom omsorgen om äldre och funktionshindrade, Lex Sarah. Det fanns ett fungerande ledningssystem för kvalitet.

LÄNSSTYRELSENS BEDÖMNING

Klöverängen och Klöverns demensenheter på det särskilda boendet Blomstergården har en engagerad personal som vill mycket med sin verksamhet. Den sociala dokumentationen i verkställigheten fungerar på ett tillfredställande sätt och Länsstyrelsen bedömer att verksamheten är av hög kvalitet.

Socialnämnden kan dock inte undgå kritik eftersom hela Blomstergården inte är ett fullvärdigt boende, då de boende på Klövern måste dela toalett och dusch.

Gunilla Westerdahl
Socialkonsulent

Britt-Marie Hallin
Socialkonsulent

Tillsyn av socialnämndens individ- och familjeomsorg

Länsstyrelsen har 7 – 8 juni 2007 genomfört verksamhetstillsyn vid socialnämndens individ- och familjeomsorg, IFO, i Krokoms kommun. Tillsynen är en del i det uppdrag länsstyrelserna fått av regeringen, det så kallade Barnuppdraget.

BESLUT

Länsstyrelsen har funnit att socialtjänsten i Krokoms kommun beaktar barnperspektivet på den övergripande nivån genom att se till att det finns tillräckliga resurser för de barn som kan vara i behov av socialtjänstens stöd. Barnen uppmärksammas och socialtjänsten arbetar förebyggande och har ett varierat utbud av öppna insatser. Länsstyrelsen har dock konstaterat bristande barnperspektiv på verksamhets- och individnivå. Barnkonventionens grundprinciper återfinns inte i några styrdokument och barn kommer inte till tals i utredningar och uppföljningar. Socialnämnden saknar mätbara mål som kan följas upp systematiskt. Det är en brist att nämnden saknar ett system som kan säkerställa och utveckla kvalitet.

Socialnämndens utredningar har allvarliga kvalitetsbrister; de saknar en struktur som säkerställer det utredda barnets rätt att komma till tals och få sina åsikter tillvaratagna. Nämnden följer de barn som vårdas i familjehem och ser till deras behov, men vårdplaner saknas och det framgår sällan i dokumentationen om nämnden träffat barnen enskilt.

Länsstyrelsen riktar allvarlig kritik mot Socialnämnden med anledning av bristande kvalitet i barnavårdsutredningar samt kritik för bristande dokumentation i uppföljningen av familjehemsvården

Länsstyrelsen emotser Socialnämndens plan för hur de påtalade bristerna ska åtgärdas. Planen ska innehålla såväl åtgärder som tidpunkt för genomförande och ska vara Länsstyrelsen tillhanda senast 2007-09-24.

LÄNSSTYRELSENS TILLVÄGAGÅNGSSÄTT

Verksamhetstillsynen har omfattat granskning av ett urval barnavårdsutredningar och familjehemsärenden samt nämndens hantering av barnavårdsanmälningar. Granskningen har utförts med stöd av i förväg upprättade mallar som är gemensamma för den nationella tillsynen/barnuppdraget. Länsstyrelsen har granskat akter vid besök i kommunen och har intervjuat socialnämndens ordförande, funktionschef för IFO samt gruppleddare. Intervjuerna har berört övergripande frågor, bland annat kommunens styrning och planering för att barn och unga ska få vård och stöd. Handläggare inom IFO har intervjuats i grupp och frågeställningarna har då framförallt rört sig på verksamhets- och ärendenivån.

Verksamhetstillsynen omfattar fyra områden:

- övergripande planering
- granskningar av anmälningar om barn som far illa
- granskning av barnavårdsutredningar
- granskning av familjehemsärenden.

RESULTATET AV TILLSYNEN

Länsstyrelsens bedömning redovisas områdesvis utifrån frågor med fokus på barns bästa.

Exempel på sådana frågor är:

- Planerar kommunen för att säkerställa att det finns resurser för barn och unga på övergripande-, verksamhets- och individnivå?
- Hur säkerställs kvaliteten?
- Får barn som är i behov av skydd och stöd sina behov utredda?
- Har barn fått komma till tals i utredning och uppföljning av vården?
- Står det klart att nämnden följer vården noggrant och ser till att målet med vården uppnås?

Bedömningen avslutas med en sammanfattning av vad som framkommit inom respektive område.

KOMMUNENS ÖVERGRIPANDE PLANERING

Organisation och ledning

Socialtjänsten i Krokoms kommun är underställd socialnämnden. Socialchefen har det övergripande ansvaret för socialförvaltningen och en funktionschef, alternativt IFO-chef, ansvarar för individ- och familjeomsorgen. IFO har nyligen omorganiserats och utökat arbetsledningen så att Barn- och familjegruppen och Vuxengruppen nu har en arbetsledare vardera. Under arbetsledaren för Barn och familj arbetar fem handläggare.

Socialtjänsten kan erbjuda ett flertal olika öppna insatser

Till Barn- och familjegruppen hör 1,75 familjepedagoger och öppenvårdsteamet Familjekraft med 3 familjebehandlare. Familjekraft arbetar med barn och ungdomar i åldrarna 10 till 18 år. Familjecentralen Kongroa – en öppen verksamhet som riktar sig till småbarnsföräldrar och som drivs i samverkan med BVC – tillhör också Barn- och familjegruppen och är bemannad med en förskollärare och 0,5 socialsekreterartjänst.

De fem socialsekreterare som handlägger barnärenden är alla socionomer. Verksamheten har för närvarande en stor omsättning av personal då tre erfarna socialsekreterare slutat så gott som samtidigt. Det har varit svårt att nyrekrytera socionomer med erfarenhet.

Handläggarna erbjuds extern handledning och det finns möjligheter till vidareutbildning efter egna önskemål. Kompetensutvecklingsplan utifrån verksamhetens behov har inte utarbetats och inte heller introduktionsplan. För närvarande utbildas handläggare i BBIC, utrednings- och uppföljningsmodellen Barns Behov I Centrum. De intervjuade handläggarna ser positivt på den möjlighet BBIC ger att strukturera arbetet. Nu arbetar alla handläggare på sitt sätt, det saknas gemensamt förhållningssätt och överenskomna metoder.

Socialtjänsten informerar om de insatser som finns att erbjuda genom broschyrer. Kongroa, Familjepedagogerna och Familjekraft presenteras på detta sätt. Kommunens hemsida används inte för att föra ut kunskap om socialtjänstens utbud. Informationen på hemsidan är enligt ledningen något som behöver utvecklas.

BARNPERSPEKTIVET

Kommunen utbildade under 1990-talet alla politiker och tjänstemän i barnkonventionen men på senare tid har inga sådana satsningar gjorts. Barncheck används ibland på ärendenivån men inte på den övergripande nämndsnivån.

Socialnämnden har som ett av sina övergripande mål att *sätta barnets bästa i främsta rummet*. I övrigt återfinns inga formuleringar utifrån barnkonventionen i något

styrdokument. Det övergripande målet om barnets bästa har inte konkretiserats och varken på övergripande nivå eller på verksamhetsnivå har innebörden av ett barnperspektiv tydliggjorts. Diskussioner har dock påbörjats i handläggargruppen och införandet av BBIC innebär att barnperspektivet kommer att beaktas i större utsträckning.

SAMVERKAN

Socialtjänsten samarbetar med skolan och eftersträvar en gemensam syn på de barn och unga som behöver stöd. Ordförande från de båda nämnderna och respektive chef träffas regelbundet. IFO har en väl fungerande samverkan med BVC och MVC i Familjecentralen och har regelbundna träffar med elevhälsan och IV-programmet

PLANERING

Socialnämnden har ingen verksamhetsplan utöver budgetplanen. Nämnden följer IFO:s arbete med barn och unga främst med fokus på ekonomin, men politikerna efterfrågar information också om verksamheten och får rapporter. Statistik redovisas regelbundet, men den är inte uppdelad på pojkar respektive flickor. Nämnden ser till att det finns resurser till verksamheten, bemanningen är god och nämnden har aldrig avisat ett förslag till insats av ekonomiska skäl. Någon särskild planering för att tillgodose kommande behov av familjehem och kontaktpersoner görs inte. Tillgången på familjehem är god för närvarande, kanske för att antalet placeringar minskat och det finns lediga hem. Däremot har det varit svårt att hitta kontaktpersoner och socialtjänsten har inlett ett samarbete med idrottsföreningar som ett sätt att rekrytera sådana.

KVALITETSSYSTEM

Kommunen har inte fastställt mål för socialtjänstens arbete med barn och ungdomar, varken på övergripande nivå eller på verksamhetsnivån. Verksamhetsplanen och budgeten innehåller inga mål som särskilt rör arbetet med målgruppen barn och unga. Ett övergripande mål fastställer att barns bästa ska beaktas men detta mål har inte brutits ned till mätbara, konkreta mål.

Familjekraft – som har både verksamhetsplan och mål till stöd för sitt arbete – har utvärderats och där följs behandlingsresultaten upp på individnivå. Nämnden följer hur det går för familjehemsplacerade barn genom övervägandena. I övrigt finns ingen systematisk utvärdering på individnivån.

Trots avsaknaden av dokumenterade och fastställda mål uttrycktes i intervjuerna en tydlig viljeinriktning för socialtjänstens arbete med barn och ungdomar, vilket var att arbeta förebyggande och att ge stöd på hemmaplan. Handläggarna underströk nämndens positiva inställning till ett förebyggande arbete. Exempelvis har Familjecentralen permanentats och även Familjekraft kommer att övergå från projekt till permanent verksamhet från september 2007. I intervjun framhölls utökningen av arbetsledarresurser som en åtgärd för att förbättra kvaliteten. IFO-verksamheten saknar dokumenterad rutin för klagomålshantering.

Länsstyrelsens bedömning

Enligt 3 kapitlet 1 § Socialtjänstlagen (SoL) hör det till socialnämndens uppgifter att göra sig väl förtrogen med levnadsförhållandena i kommunen och bland annat svara för omsorg och service, upplysningar, råd, stöd och vård, ekonomisk hjälp och annat bistånd till familjer och enskilda som behöver det.

Socialnämndens särskilda ansvar för barn och unga regleras i 5 kapitlet 1 § SoL. När åtgärder rör barn ska det enligt 1 kapitlet 2 § SoL särskilt beaktas vad hänsynen till barnets bästa kräver. Detta lagrum överensstämmer med artikel 3 i barnkonventionen; att barnets bästa alltid ska komma i främsta rummet. Socialnämnden skall beakta ett barnperspektiv i sitt arbete med barn och unga. Det innebär att barnkonventionens grundprinciper om barns rättigheter ska vara styrande.

Socialtjänsten bör också ha ett jämställdhetsperspektiv vilket bland annat innebär att uppmärksamma huruvida flickor och pojkar får sina behov tillgodosedda i samma utsträckning och ges insatser av samma kvalitet.

Kommunen ska planera sin verksamhet och se till att det finns resurser för att tillgodose barns och ungas behov av socialtjänstens stöd. Bland annat ansvarar kommunen för att det finns tillgång till familjehem och hem för vård eller boende för de unga som behöver vårdas och bo utanför det egna hemmet, vilket framgår av 6 kapitlet 2 § SoL.

I frågor som rör barn som far illa eller riskerar att fara illa ska socialnämnden samverka med samhällsorgan, organisationer och andra som berörs och nämnden ska enligt 5 kapitlet 1 a § SoL aktivt verka för att sådan samverkan kommer till stånd.

Insatser inom socialtjänsten ska vara av god kvalitet. Det ska finnas personal med lämplig utbildning och erfarenhet för utförandet av socialnämndens uppgifter. Kvalitet i verksamheten skall systematiskt och fortlöpande utvecklas och säkras. Kravet på god kvalitet i socialtjänsten framgår av 3 kapitlet 3 § SoL. I Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd (SOSFS 2006:11) tydliggörs kraven på ett ledningssystem för det systematiska kvalitetsarbetet.

Planerar kommunen aktivt för att säkerställa att det finns resurser för barn och unga i behov av socialtjänstens stöd på övergripande, verksamhets- och individnivå? Hur säkerställs kvaliteten?

Länsstyrelsen har funnit att kommunen aktivt planerar för målgruppen barn och unga genom att se till att det finns tillräckliga resurser. Personalbemanningen är god i verksamheten och det finns ett varierat utbud av öppna insatser. Kommunen har en tydlig inriktning mot förebyggande arbete vilket också visar sig i praktiken. Det finns ett flertal stödformer för barn och unga. Verksamhetsutveckling pågår och samverkan eftersträvas.

När det gäller resurser och viljeinriktning har nämnden förvisso ett barnperspektiv, men det är en brist att det inte kommer till uttryck i något styrdokument och inte tillräckligt beaktas på individnivå. Nämnden har inte tolkat eller förtydligat innebörden av barnkonventionen. Dess grundprinciper återfinns inte i mål- eller policydokument, varken på den övergripande nivå eller på verksamhetsnivå. I tillsynen har Länsstyrelsen funnit att nämndens handläggare alltför sällan talar med barn i utredningarna och att barnens åsikter inte heller kommer fram i familjehemsuppföljningarna. Att barnperspektivet inte beaktas på individnivå, och att barnets rättigheter därmed inte tillgodoses, kan vara en konsekvens av att det inte finns några styrdokument som utgår från konventionens principer och som kan vara till ledning för hur arbetet ska bedrivas.

Länsstyrelsen konstaterar att kommunen säkerställer att det finns resurser för arbetet med barn och unga men att barnperspektivet behöver utvecklas.

Det ställs krav på socialnämnden (SOSFS 2006:1) att utforma ett system för att utveckla och säkerställa kvaliteten. Socialnämnden i Krokoms kommun bedriver inget sådant systematiskt kvalitetsarbete för barn och unga. Mål för socialtjänstens arbete bör utgå från såväl socialtjänstlagen som barnkonventionen och regelbundet utvärderas. Ett kvalitetssystem utifrån strukturen planera, genomföra, följa upp, förbättra, planera kan integreras i den kommunala verksamhetsprocessen, men förutsätter att det finns fastställda mål. Då kan kvaliteten säkras och barnperspektivet förankras och utvecklas.

Länsstyrelsen konstaterar att kvalitetsarbetet är outvecklat och bristfälligt. Eftersom det saknas mål för arbetet finns inte förutsättningar att säkra och utveckla kvalitet på ett systematiskt sätt.

Länsstyrelsen har funnit att socialtjänsten i Krokoms kommun aktivt verkar för att se till att det finns resurser för barn och unga i behov av socialtjänstens stöd, men att barnperspektivet behöver utvecklas. Barnkonventionens innebörd bör konkretiseras och bli styrande för arbetet så att barns rättigheter tillgodoses.

Socialnämnden saknar ett system som kan säkerställa och utveckla kvalitet. Det är en brist att nämnden inte har fastställt mätbara mål som kan följas upp.

GRANSKNING AV ANMÄLNINGAR OM BARN SOM FAR ILLA

Länsstyrelsen har granskat 19 anmälningar, som inkommit till socialtjänsten under perioden september 2006 – april 2007, där socialnämnden fattat beslut att *inte* inleda utredning. Anmälningarna avsåg 11 flickor och 8 pojkar, fem barn var under 12 år. 9 av de 19 anmälningarna kom från polisen, 4 från skolan, 3 från anhöriga, 2 från hälso- och sjukvården och en var anonym. Orsak till anmälan var i 7 fall egen kriminalitet, i 4 fall eget missbruk, i 4 fall bristande omvårdnad, i 3 fall skolproblem och i ett fall misshandel.

Alla handläggare kan ta emot anmälningar under dagtid. Man har inte någon aktuell checklista eller blankett som stöd vid mottagandet men har sett behovet av en sådan, särskilt som man vill vidga kretsen av personal som ska vara beredda att ta emot anmälningar. Kvällar och helger har ledamöter i Socialnämnden beredskap och de nås via SOS-alarm. De tar ofta kontakt med IFO-chef eller gruppleddare eftersom många journalsamtal rör akuta ärenden. Om ärendet inte kräver omedelbart ställningstagande överlämnas det till gruppleddare påföljande vardag.

När en anmälan tagits emot görs en första bedömning om ärendet kräver omedelbar handläggning. Om inte, fördelas ärendet till handläggare vid nästkommande veckoträff. Handläggare har delegation på beslut att öppna utredning, gruppleddare beslutar om att inte öppna utredning. I nära hälften av de granskade anmälningarna hade beslut att ej inleda utredning fattats först efter fyra veckor. Anmälningarna registreras löpande i verksamhetens datasystem och det förs statistik som nämnden använder för uppföljning och planering. Statistiken förs dock inte på sådant sätt information om pojkar och flickor kan tas ut var för sig. Ett arbete pågår löpande för att informera om anmälningsskyldigheten till de yrkesgrupper som omfattas av bestämmelserna om anmälningsskyldighet.

LÄNSSTYRELSENS BEDÖMNING

Socialnämnden skall enligt 11 kapitlet 1 § SoL utan dröjsmål inleda utredning av vad som genom ansökan eller på annat sätt kommit till nämndens kännedom och som kan föranleda någon åtgärd av nämnden. Vid en ansökan ska utredning alltid inledas, men när en anmälan inkommer ska nämnden först göra en bedömning om några insatser från nämndens sida överhuvudtaget kan komma ifråga.

Till underlag för bedömning kan den kunskap som redan finns hos nämnden användas och ibland kan kontakt med vårdnadshavare och barn ge ett underlag. Nämnden kan inte ta kontakt med utomstående, till exempel andra myndigheter, då detta är en utredningsåtgärd.

Om förhandsbedömningen leder till ställningstagandet att inte inleda utredning, ska detta dokumenteras. Av dokumentationen ska framgå att en utredning inte inleds, datum för beslutet, motivering till ställningstagandet och namn och befattning på den som fattat beslutet. Ställningstagandet ska vara kortfattat och kan antecknas på den handling som initierat förhandsbedömningen. Motiveringen kan bestå i ett konstaterande att familjen inte är intresserad av stöd enligt SoL och bedömningen att det inte finns förutsättningar för åtgärder enligt lagen med särskilda bestämmelser om vård av unga, LVU. Handlingen läggs i en existerande personakt eller sätts in i en pärm för handlingar som inte föranlett något ärende hos nämnden (SOSFS 2006:5 3 kapitlet 2 §).

Fungerar socialtjänstens mottagande av anmälningar?

Det finns beredskap för att ta emot anmälningar. Man planerar att ta i bruk en blankett som ska fungera som underlag vid mottagandet. Alla handläggare kan ta emot anmälan under kontorstid. Även utanför kontorstid finns beredskap för att ta emot anmälningar, och det görs alltid en första bedömning av om ärendet kräver omedelbara åtgärder.

I de granskade förhandsbedömningarna har beslut att inte inleda utredning fattats i enlighet med nämndens delegation och i samtliga fall var beslutet dokumenterat, dock saknades underskrift av beslutsfattare. Dokumentationen är i samtliga fall relevant till omfattning och innehåll. Vilka kontakter som tagits i samband med förhandsbedömningen kunde inte alltid utläsas av dokumentationen. Endast i fem fall framgick att man pratat med barnet. Hälften av de granskade anmälningarna hade handlagts först efter fyra veckor.

Länsstyrelsen konstaterar att nämnden har en fungerande rutin för mottagande av anmälningar. Dokumentationen följer en gemensam rutin och är inte för omfattande. I hälften av ärendena har det dröjt mer än fyra veckor innan beslut fattats om att inte inleda utredning, vilket inte är tillfredsställande.

Att det endast i en fjärdedel av de granskade förhandsbedömningarna framkom att man pratat med det aktuella barnet eller ungdomen ger Länsstyrelsen anledning att understryka barns rätt att få komma till tals i ärenden som rör dem.

Får barn som är i behov av skydd och stöd sina behov tillgodosedda? Är socialtjänstens ställningstaganden att inte inleda utredning rimliga?

Mottagandet av anmälningar fungerar, de tas om hand och en första bedömning görs omgående. Det innebär att barn i behov av skydd och stöd uppmärksammas och bedöms. Motiveringen att inte inleda utredning var, enligt Länsstyrelsens bedömning, i de flesta ärenden rimlig. I något fall, där anmälan rörde allvarliga missförhållanden, var motiveringen inte tydlig vilket medförde svårigheter för Länsstyrelsen att bedöma rimligheten i beslutet. Det finns anledning att understryka vikten av att i varje ärende motivera beslutet så att grunden för nämndens ställningstagande framgår.

Länsstyrelsen konstaterar att barn i behov av skydd och stöd blir uppmärksammade, bedömda och får sina behov tillgodosedda.

Länsstyrelsens tillsyn visar att nämndens mottagande av anmälningar fungerar. Det finns möjlighet att lämna anmälningar dygnet runt, det görs en bedömning om ärendet är akut, formella beslut om att inte inleda utredning fattas i enlighet med delegation. Handläggningstiden för förhandsbedömningarna är dock alltför lång.

GRANSKNING AV BARNAVÅRDSUTREDNINGAR

Inför besöket hade kommunen på Länsstyrelsens begäran tagit fram de 25 senast avslutade utredningarna med tillhörande akter. Av dessa valdes åtta ut för granskning, med en så stor åldersmässig spridning som möjligt. Utredningarna som granskades hade alla genomförts under det senaste året. I syfte att få ett bredare underlag för bedömningen av i vilken omfattning nämnden låter de utredda barnen komma till tals, gjorde Länsstyrelsen en översiktlig genomgång också av de övriga 17 utredningarna.

Av de 8 barn, 7 flickor och en pojke, som berördes av aktgranskningen var tre under 12 år, övriga var mellan 13 och 18 år. De insatser som beviljades efter avslutad utredning var hemterapeut, familjebehandling, kontaktfamilj och i ett fall HVB-placering.

Granskningen visade att beslut om att öppna utredning och att avsluta utredning fanns i fem av de åtta utredningarna. I ett fall hade utredningstiden överskridit den stipulerade gränsen på fyra månaderna men utredningstiden hade inte förlängts genom beslut.

LÄNSSTYRELSENS BEDÖMNING

Regler för handläggning och dokumentation av ärenden återfinns i 11 kapitlet SoL. Där fastställs i 1 § att utredning ska inledas utan dröjsmål och i 2 § regleras att utredningen ska vara avslutad inom fyra månader. Barnets rätt att komma till tals tydliggörs i 3 kapitlet 5 § SoL.

Socialstyrelsen har utfärdat föreskrifter och allmänna råd rörande handläggning av ärenden och genomförande av insatser enligt SoL, LVU, LVM och LSS (SOSFS 2006:5) samt allmänna råd rörande handläggning och dokumentation av ärenden som rör barn och unga (SOSFS 2006:12).

En utredning till skydd eller stöd för ett barn bör ha en klar inriktning på barnets situation, barnets behov och hur dessa ska tillgodoses. Uppgifter till utredningen bör inhämtas på ett strukturerat sätt. En utredning bör inledas med att upprätta en plan över hur den är tänkt att bedrivas. Handläggaren bör vid upprättandet av planen samråda med barnet, med hänsyn taget till barnets ålder och mognad, och med vårdnadshavaren. Av planen bör framgå att samråd skett.

Handläggaren bör i utredningen träffa barnet såväl enskilt som tillsammans med vårdnadshavaren. Genom samtal eller observation ska handläggaren kunna bilda sig en uppfattning om barnets situation. Vårdnadshavarnas förhållanden bör utredas med fokus på hur deras resurser svarar mot barnets behov.

Är barnets förhållande väl utredda och håller utredningen god kvalitet?

Av de åtta granskade utredningarna var några dokumenterade enligt en strukturerad mall, de övriga var kortare utredningar i form av journalanteckningar. Länsstyrelsen noterade i båda fallen brister i utredningarnas struktur, brister som innebär att beslutsunderlaget riskerar att inte bli tillräckligt allsidigt. Ofta nöjde sig handläggaren med att beskriva en situation och familjens svårigheter att komma tillrätta med den. Ibland blev stödinsatser aktuella redan i ett tidigt skede av utredningen och det ledde till att den fortsatta utredningen inte blev fullständig och allsidig. Socialtjänsten behöver ibland tillgodose behov som uppmärksammas under en pågående utredning men att en insats beviljats inverkar inte på nämndens ansvar att grundligt och förutsättningslöst utreda barnets behov och föräldrarnas förmåga att tillgodose dessa.

Utredningarna genomförs som regel inom fyramånadersgränsen. Det går inte att utläsa beslut om att inleda och avsluta i samtliga ärenden. Inte i någon av de granskade utredningarna fanns en dokumenterad utredningsplan. I sju av de åtta granskade utredningarna saknades dokumentation om att handläggare träffat barnet. I ett fall hade barnet kommit till tals, där hade handläggaren haft flera samtal med barnet.

Länsstyrelsen konstaterar att de granskade utredningarna har sådana kvalitetsbrister att de inte fungerar som ett allsidigt beslutsunderlag. Nämnden behöver utveckla en gemensam utredningsmall där rubriker strukturerar innehållet och säkerställer att barnet kommer till tals och får sina behov utredda och att vårdnadshavarnas resurser bedöms i förhållande till barnets behov.

Har barnen fått komma till tals och har dess åsikter beaktats?

I regeringsuppdraget framhålls att Länsstyrelsens granskning särskilt ska uppmärksamma hur socialtjänstlagens bestämmelser om barns bästa (1 kapitlet 2 § SoL) och barns rätt att komma till tals (3 kapitlet 5 § SoL) tillämpas.

Nämnden har inte dokumenterat att de utredda barnen har kommit till tals i samband med de utredningar som Länsstyrelsen granskat annat än i något enstaka fall. Den översiktliga genomgång som Länsstyrelsen gjort av de övriga 17 utredningarna ger samma bild att barnets åsikter framkommer mycket sporadiskt. Vid intervjun framkom att nämnden inte har någon handläggare som utbildats i att samtala med barn och att inga speciella verktyg eller metoder används för att underlätta arbetet med att ta fram barnens uppfattning.

Länsstyrelsen konstaterar att barn inte kommer till tals i utredningarna och att deras åsikter inte har beaktats.

Har socialtjänsten gjort en egen bedömning av barnets behov och hur dessa kan tillgodoses? Står det klart på vilka grunder nämnden fattat beslut om insats, det vill säga hur insatsen svarar mot de behov som barnet har?

En bedömning av barnets behov saknas i de flesta fall. I några utredningar finns sammanfattningar av utredningsinnehållet men dessa kan inte sägas uppfylla kraven på en professionell och sammantagen bedömning. Därav följer att det även är svårt att förstå hur den föreslagna insatsen svarar mot behoven. Ofta saknas även utredarens egna sammanvägda bedömning av vårdnadshavarnas resurser i förhållande till barnets behov.

Länsstyrelsen konstaterar att nämnden bara i enstaka fall har gjort en egen bedömning av barnets behov och av vårdnadshavarnas resurser. Utredningarna är därför otillräckliga som beslutsunderlag. De uppfyller inte de krav som ställs på ett faktamaterial som ska vara underlag för beslut om hjälp och stöd till ett utsatt barn.

Länsstyrelsens tillsyn visar att nämndens utredningar har allvariga kvalitetsbrister och saknar en struktur som säkerställer det utredda barnets rätt att komma till tals och få sina åsikter tillvaratagna. Barnen har i mycket liten utsträckning kommit till tals i utredningarna.

GRANSKNING AV FAMILJEHENSÄRENDEN

Granskningen omfattar 7 av de 9 barn som var placerade i familjehem när tillsynen genomfördes, 4 pojkar och 3 flickor. Två pojkar är födda 1991, en är född 1994 och en 2005. Flickorna är födda 1989, 1990 och 1993. En pojke är placerad enligt Lagen med särskilda bestämmelser om vård av unga, LVU, och övriga enligt socialtjänstlagen, SoL.

Vid intervju uppgav ledning och handläggare att nämnden genomför familjehemsutredning enligt *Kälvestenmetoden*. Vid utvärderingen av utredningsresultatet tar man hjälp av psykolog. I de granskade ärendena fanns avtal med familjehemmen. I vissa fall har det fattats beslut om medgivande, istället för ett beslut om placering grundat på en bedömning av det aktuella hemmets förutsättningar att tillgodose det aktuella barnets behov.

I tre av de granskade ärendena fanns en enkel vårdplan, upprättad av socialtjänsten. Det framgick inte av dokumentationen om planen upprättats i samråd med barnet och/eller vårdnadshavare. Placeringarna har övervägts regelbundet, handläggare har oftast sammanträffat med barnet i samband med överväganden men barnets synpunkter är sällan dokumenterade. Det framgår att nämnden har en tät kontakt med familjehemmen och i förekommande fall vårdnadshavare och att nämnden uppmärksammar barnens behov och ger familjehemmen ekonomiska möjligheter att ge barnen det som de behöver.

Minst fyra av barnen har varit placerade längre än tre år, inte i något fall finns dokumenterat om vårdnadsöverflyttning har övervägts.

LÄNSSTYRELSENS BEDÖMNING

Socialnämndens ansvar och uppgifter när det gäller vård av barn utanför det egna hemmet regleras i 6 kapitlet SoL. Det framgår av 6 § SoL att Socialnämnden inte får fatta beslut om vård utan att förhållandena i det enskilda hemmet och förutsättningarna för vård i hemmet är utredda. Utredningen ska vara så utförlig att den kan ligga till grund för ett beslut om vård i hemmet av just det barn som ska placeras. Utredningen ska dokumenteras och tillföras familjehemsakten tillsammans med andra handlingar som rör familjehemmet, till exempel avtal om ersättning.

Enligt 8 § SoL ska Socialnämnden minst en gång var sjätte månad överväga om vården fortfarande behövs. När ett barn har varit placerat i samma familjehem under tre år skall Socialnämnden särskilt överväga om det finns skäl att ansöka om överflyttning av vårdnaden enligt 6 kapitlet 8 § föräldralken.

Av 11 kapitlet 3 § SoL framgår att en plan, så kallad vårdplan, skall upprättas när ett barn behöver vårdas i ett annat hem än det egna. Detta gäller oavsett om barnet bereds vård frivilligt med stöd av SoL eller utan samtycke med stöd av LVU.

I socialtjänstförordningens (SoF) femte kapitel finns närmare angivet vad vårdplanen ska beskriva (1 a §) och socialnämndens uppgifter när barn placerats i annat hem än det egna (1 b §). Vårdplanen skall vara individuellt utformad och ha barnet i fokus (1 kapitlet 2 § SoL). Målet med vården skall framgå (SoF 1 a §) och bör vara tydligt beskrivet, lättfattligt och konkret.

Socialnämnden skall följa vården av den unge. Uppföljningen skall omfatta den unges hälsa, utveckling, sociala beteende och skolgång samt relationer till anhöriga och andra närstående. Nämnden skall göra regelbundna personliga besök i familjehemmet och ha enskilda samtal med den unge. Nämnden skall även ha samtal med dem som tagit emot barnet i sitt hem samt med vårdnadshavarna (5 kapitlet § 1 b SoF). Nämndens skyldighet att dokumentera regleras i 11 kapitlet 5 § SoL.

Av 3 kapitlet 5 § SoL framgår att barn har rätt att komma till tals när åtgärder rör dem och tillsammans med bestämmelserna om barnperspektivet i 1 kapitlet 2 § SoL markeras därmed att barnet särskilt skall uppmärksammas.

Står det klart att nämnden följer vården noggrant och ser till att målet med vården uppnås? Omfattar uppföljningen barnets hälsa, utveckling, sociala beteende, skolgång samt relationer till föräldrar och andra närstående?

Nämnden har följt upp vården i överväganden var sjätte månad. I samband med övervägandet har handläggare ibland träffat barnet. Bara i ett fall har socialsekreteraren träffat barnen vid alla övervägandetillfällen. Barnets synpunkter framgår mycket sällan.

I några av de granskade ärendena finns vårdplaner men de är inte utarbetade på ett sådant sätt att de kan ligga till grund för en systematisk uppföljning av barnens utveckling inom samtliga områden. Det framgår inte av vårdplanerna om de upprättats i samråd med den unge och/eller vårdnadshavare.

I de fall där placeringen har pågått mer än tre år har nämnden inte dokumenterat om vårdnadsöverflyttning övervägts. Länsstyrelsen konstaterar att Socialnämnden följer vården och uppfyller de formella kraven på övervägande. I samband med övervägandet har handläggare haft samtal med barn, men bara i ett fall regelbundet. Barnens synpunkter framgår bara undantagsvis i övervägandena.

Trots att socialsekreterarna har tät kontakt med familjehemmen och att överväganden görs regelbundet uppfyller inte nämnden lagens krav på uppföljning. Vårdplanerna behöver utvecklas för att fungera som underlag för en systematisk och individuell uppföljning som kan säkra att målen med vården uppnås.

Gör socialtjänsten regelbundna besök i det hem där barnet vistas och har enskilda samtal med barnet?

Av journalanteckningar framgår att nämnden har tät kontakt med familjehemmen och i förkommande fall vårdnadshavare, i första hand per telefon och mail. På så sätt följer nämnden barnets förhållanden och Länsstyrelsen får intryck av att nämnden är mån om att barnen ska få alla sina behov tillgodosedda. I vilken omfattning man gör regelbundna besök i hemmet och har enskilda samtal med barnen går inte att utläsa av dokumentationen annat än i något enstaka ärende.

Länsstyrelsen konstaterar att nämnden följer vården av de placerade barnen främst genom kontakter med familjehemmen. Barnens behov uppmärksammas och tillgodoses. Det framgår inte av dokumentationen att nämnden träffar barnen regelbundet och barnens uppfattningar kommer inte fram.

Länsstyrelsens tillsyn visar att socialnämnden genom regelbundna överväganden följer upp de barn som vårdas i familjehem. Nämnden har tät kontakt med familjehemmen och ser till barnens behov, men det saknas vårdplaner som är utformade så att de kan ligga till grund för en systematisk uppföljning på det sätt som föreskrivs. Det framgår sällan i dokumentationen om nämnden träffat barnet enskilt och tagit vara på hans eller hennes synpunkter.

Socialdirektör Kjell Brickman har beslutat i detta ärende. Socialkonsulent Gunilla Westerdahl har varit föredragande. I tillsynen har socialkonsulent Lena Månström medverkat.

Kjell Brickman
socialdirektör

Gunilla Westerdahl
socialkonsulent

Tillsyn enligt alkohollagen och tobakslagen

Från Länsstyrelsen deltog socialdirektör Kjell Brickman och förvaltningshandläggare Gösta Näs samt från kommunen alkoholhandläggare Sara Larsson, IFO-chef Sverker Eliasson, arbetsledare Kjell Jonsson och familjepedagog Helen Wikner, som är en av de två tjänstemän som utför restaurangtillsynen. Kjell Jonsson och Sara Larsson, deltog hela tiden, övriga endast tidvis.

Senaste tillsynsbesöket rörande kommunens ansvar enligt alkohollagen (1994:1738) och tobakslagen (1993:581) ägde rum den 18 maj 2005.

Följande bygger dels på det som kommunens företrädare uppgav vid besöket och dels på vissa kompletteringar som har inhämtats därefter.

SOCIALNÄMNDEN ANSVARAR FÖR ALKOHOL- OCH TOBAKSÄRENDENA.

Larsson har 50 procent av sin arbetstid avsatt för alkoholärenden och tobakstillsyn. En assistent har 25 procent för diarieföring, restaurangrapporter och för att vid behov biträda med beredning av ärenden.

Larsson arbetar resterade tid med information, kommunens hemsida och marknadsföring. Någon utpekad ersättare vid alkoholhandläggarens frånvaro finns inte utan det bestäms från fall till fall vem som skall träda in som ersättare.

Kommunstyrelsen har 2000 antagit en alkoholpolicy och socialnämnden har 2001 antagit riktlinjer för serveringstillstånd och/eller försäljning av öl. Avgiften för tobakstillsyn är 800 kronor per år. Övriga avgifter för ansökan och tillsyn framgår av bilaga 1 till detta beslut.

Vid senaste årsskiftet fanns 23 permanenta serveringstillstånd för servering till allmänheten. Det finns inget ställe med permanent tillstånd för servering till slutna sällskap. Under år 2006 meddelades 24 tillfälliga tillstånd för servering till allmänheten och 12 tillfälliga tillstånd för servering till slutna sällskap.

Det är 23 försäljningsställen som har anmält till kommunen att de säljer folköl. Lika många har anmält tobaksförsäljning.

PROJEKTET ANSVARFULL ALKOHOLSERVERING

Socialnämnden beslutade i oktober 2006 att delta i projektet Ansvarsfull alkoholservering, STAD-projektet. Den 19 juni 2007 kommer information att ges till nämnden. Det har bedömts lämpligt eftersom den efter kommunvalet 2006 fick flera nya ledamöter. För arbetet med projektet kommer resurser motsvarande 25 procent av en heltid att tillföras.

TILLSYN

Folköls- och tobakstillsynen utförs av alkoholhandläggaren medan all restaurangtillsyn utförs av två andra tjänstemän inom kommunen. Dessa två har genomgått utbildning för cirka tio år sedan. Vid tillsynsbesöken följs de åt. Under det senaste året har inga andra myndigheter deltagit vid besöken. Besöken sker vanligen kvällstid.

Kommunens ambition är att alla med stadigvarande tillstånd att servera allmänheten skall få ett besök varje år och att alla ställen med tillfälliga tillstånd till allmänheten skall besökas. Under 2006 besöktes alla med stadigvarande tillstånd och 70 – 80 procent av de tillfälliga. Under året fick två tredjedelar av de ställen som säljer folköl besök. Samma gäller för tobakstillsynen.

Inför besöket hade Länsstyrelsen begärt in uppgifter om tillsynen. Enligt denna redovisning hade det år 2006 genomförts tio tillsynsbesök på restauranger och nio vid

tillfällig servering. I kommunens svar till 2006 års länsrapport uppgavs att 13 respektive tio besök skett.

De två som utför restaurangtillsynen antecknar vid besöket på en förtryckt rapportblankett vad man iakttagit. De och den serveringsansvarige undertecknar blanketten. De som utfört tillsynen lämnar protokollet till alkoholhandläggaren för fortsatt handläggning. Serveringsansvarig får däremot ingen kopia av blanketten. Krögarträffar genomförs två gånger per år.

Ingen inre tillsyn har genomförts det senaste året. Inre tillsyn innebär bland annat att en kontroll sker om förutsättningarna för tillstånd fortfarande föreligger, se vidare *Handbok Alkohollagen* och kommentaren till 8 kapitlet 1 §.

AKTGRANSKNING

Kommunens beslut om tillstånd enligt alkohollagen redovisas på ett formulär. I de beslut om tillfälliga serveringstillstånd som kommunen sänt till Länsstyrelsen har observerats att det anges att tillståndet *Gäller från och med angivet beslutsdatum*. Längre ned på formuläret anges datum för den eller de dagar tillståndet gäller. För tydlighetens skull bör den ovan citerade texten formuleras om.

I ett beslut den 14 maj 2007 har kommunen återkallat ett serveringstillstånd utan att ange någon motivering. I 20 § förvaltningslagen (1986:233) ges möjlighet att i vissa fall utelämnar motiveringen. Även i sådana fall bör, enligt Länsstyrelsens mening, skälen kortfattat anges när det gäller återkallelse av serveringstillstånd.

Ansökan av Dådkraft AB om serveringstillstånd på Ava Garden

Av handlingarna i akten framgick inte om alkoholhandläggaren besökt serveringsstället.

Det fanns inget underlag för att bedöma om kravet på kök enligt 7 kapitlet 8 § alkohollagen är uppfyllt. I akten fanns ett utlåtande som visade att lokalen bedömts utifrån livsmedelslagstiftningen. I *Handbok Alkohollagen* och kommentaren till 7 kapitlet 8 § första stycket alkohollagen, påpekas att miljöförvaltningens bedömning görs endast från livsmedels- och omgivningshygieniska aspekter. Ett lokalgodkännande utan inskränkning utifrån dessa aspekter innebär inte nödvändigtvis att det finns utrustning som möjliggör allsidig matlagning i alkoholagens mening. Det är alltså tillståndsmyndigheten på serveringsområdet som måste göra den slutliga prövningen.

Sökanden hade visat att en av de tre ledamöterna hade utbildning i alkohollagen. Enligt Statens folkhälsoinstituts allmänna råd till alkoholagens serveringsbestämmelser (FHIFS 2002:6) bör i mindre aktieföretag, handelsbolag och dylikt minst hälften av de personer som har betydande inflytande och är aktiva i rörelsen, ha kunskaper i alkohollagstiftningen.

Polisens yttrande var vagt och svårbegripligt. Polisen hade, för att ta ett exempel, svarat *nummer 4 trafikförseelse av enkla beskaffenhet*. Enligt vad som uppgavs hade kommunen bifogat en förteckning över personal vars vandel skulle bedömas. För att polisen inte skulle behöva ange personnamn hade dessa numrerats. Förteckningen med numren angivna fanns inte i akten. Svaret var därför inte möjligt att tolka på denna punkt.

Vissa handlingar, som sökanden enligt kommunens riktlinjer skall uppvisa, saknades i akten.

Detta gäller bland annat:

- Köpe-, hyres- eller arrendeavtal på lokal och inredning
- Finansieringsplan
- Personnummerutdrag
- Konkursfrihetsbevis.

Det framgår inte om handlingarna visats upp. Om kommunen avstått från att begära in de uppgifter som framgår av ovanstående handlingar, borde skälet till detta ha dokumenterats.

I ansökningsärenden som rör ett nytt företag är det väsentligt att sökanden visar en finansieringsplan, där det framgår varifrån kapitalet kommer. Detta görs för att motverka tillkomsten av serveringsrörelser som finansieras med illegala medel, se *Handbok Alkohollagen* och kommentaren till 7 kapitlet 7 § alkohollagen.

NÄSSKOTTSGRUPPEN – DANSGALA 5 MAJ, 2007

På grund av tidsbrist gjordes endast en översiktlig genomgång av ärendeakten. Dock noterades att sökanden ibland är Nässkottsgruppen och ibland Näldens IF.

Det fanns en ritning över serveringsstället men serveringsytans omfattning var inte tydligt markerad. För både tillståndshavaren och de som utövar tillsyn är det viktigt att det klart framgår var servering får ske.

LÄNSSTYRELSENS BEDÖMNING

Länsstyrelsens bedömer att Krokoms kommun har en hög ambition i arbetet enligt alkohollagen och tobakslagen, men att det ändå finns några områden där förbättringar kan ske.

Den yttre tillsynen av restauranger ingår inte i alkoholhandläggarens arbetsuppgifter utan kommunen har valt att helt lägga denna tillsyn på två andra tjänstemän i kommunen. För att en sådan lösning skall fungera väl krävs det att man noga har tänkt igenom vad som åligger de som utför tillsynen och vad som åligger alkoholhandläggaren. Åtterrapporeringen från tillsynen till alkoholhandläggaren är av största vikt eftersom handläggarens ställningstaganden bygger på andrahandsuppgifter. Kompetensutvecklingen för dem som genomför tillsynsbesöken måste beaktas.

Länsstyrelsen anser att tillståndshavaren snarast möjligt bör få en kopia av den blankett som fylls i vid besöket. Utifrån Länsstyrelsens konstaterande att uppgifterna om antal tillsynsbesök inte stämmer överens vid de olika redovisningarna bör kommunen se över sina rutiner för rapportering av besöken. Av utredningen bör det framgå vad samtliga remissinstanser anfört. Skälen till handläggarens ställningstaganden bör redovisas. Likaså bör det framgå varför man godtagit att vissa handlingar som räknas upp i kommunens riktlinjer inte ingivits.

Länsstyrelsen anser att den inre tillsynen bör påbörjas.

Kjell Brickman
socialdirektör

Gösta Näs
förvaltningshandläggare